

LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS UNIVERSITĀTE
TEHNISKĀ FAKULTĀTE

STUDENTU UN MAĢISTRANTU
ZINĀTNISKĀS KONFERENCES
RAKSTI

PEDAGOĢIJAS ZINĀTŅU SEKCIJA

JELGAVA 2011

TF studentu un maģistrantu zinātniskās konferences raksti
2011. gada 5. maijs
Jelgava

Konferences komiteja

priekšsēdētāja:

asoc. prof. **Anita Aizila**

(Izglītības un mājsaimniecības institūts)

locekles:

doc. **Anita Vecgrāve**

(Izglītības un mājsaimniecības institūts)

doc. **Iveta Līce**

(Izglītības un mājsaimniecības institūts)

Sastādīja: **Andris Dukulis, Ilmārs Dukulis**

SATURS

Anete Strelēvica LOKĀLIE MASU MEDIJI JELGAVAS IEDZĪVOTĀJU SKATĪJUMĀ <i>LOCAL MASS MEDIA IN JELGAVA: INHABITANTS' OPINIONS</i>	4
Anita Rācene SIEVIEŠU KARJERAS ATTĪSTĪBAS TEORĒTISKIE ASPEKTI <i>WOMEN'S CAREER DEVELOPMENT THEORETICAL ASPECTS</i>	9
Darja Gorbenko GOTU SUBKULTŪRA SABIEDRĪBĀ <i>GOTHIC SUBCULTURE IN SOCIETY</i>	13
Inta Lagzdiņa JAUNIEŠU KARJERAS ATTĪSTĪBAS IESPĒJAS PROJEKTĀ "DARBA VIETA JAUNĪETIM" <i>YOUTH'S CAREER DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN THE PROJECT "THE EMPLOYMENT FOR YOUTH"</i>	18
Solveiga Isačenko INFORMĀCIJAS UN ZINĀŠANU NOZĪME SABIEDRĪBĀ <i>THE ROLE OF INFORMATION AND KNOWLEDGE IN SOCIETY</i>	21
Jelizaveta Stankeviča KARJERAS IZVĒLES IESPĒJAS PĒC PAMATSKOLAS ABSOLVĒŠANAS <i>CAREER OPTIONS AFTER GRADUATING FROM ELEMENTARY SCHOOL</i>	24
Džiāna Skudra SKOLOTĀJA PERSONĪBA <i>THE PERSONALITY OF TEACHER</i>	30
Elīna Skutele MĀKSĻA – SKOLĒNU RADOŠĀS AKTĪVĪTĀTES VEICINĀTĀJA MĀJTURĪBAS UN INFORMĀTIKAS STUNDĀS <i>ARTS – CREATIVE ACTIVITY ENABLERS OF PUPILS IN HOUSEHOLD AND INFORMATICS LESSONS</i>	34
Līga Patupa DACE KRONĪTE – SKOLOTĀJA, AUDZINĀTĀJA ETALONS <i>DACE KRONĪTE – TEACHERS, EDUCATORS BENCHMARK</i>	37
Sintija Roga MĀCĪŠANĀS GRŪTĪBAS PAMATSKOLĀ <i>LEARNING DIFFICULTIES AT PRIMARY SCHOOLS</i>	39

LOKĀLIE MASU MEDIJI JELGAVAS IEDZĪVOTĀJU SKATĪJUMĀ

LOCAL MASS MEDIA IN JELGAVA: INHABITANTS' OPINIONS

Anete Strelēvica
Tehniskās fakultātes 1. kursa studente
Anita Vecgrāve
Zinātniskā vadītāja, Dr.psych.

Abstract: The paper presents the results of the research study carried out with the aim to examine the opinions of Jelgava inhabitants and editors of local mass media on various aspects concerning local mass media, their functions and functionality. Firstly, the authors look at the formation of mass communication process and the role of mass media from the sociological point of view (in particular, in terms of conflict and functionalism), then they give a brief description of local mass media. The research methodology is given and the main results are presented. Six of Jelgava's local mass media editors were interviewed and 152 inhabitants of Jelgava were involved in a quantitative survey. The results showed that the local mass media in Jelgava is successfully fulfilling their most important function – informing about occurrences and events in the local area. The research hypothesis that inhabitants of Jelgava believe that the local mass media create a sense of belongingness to Jelgava and the use of local media is prevalent in obtaining information about events in Jelgava, is proved by the study.

Atslēgas vārdi: lokālie masu mediji, mediju funkcijas, Jelgava.

Ievads

Mūsdienās var apgalvot, ka noteiktā veidā informācija vada pasauli, kļūstot par svarīgāko resursu. Masu mediji uzskatāmi par komunikācijas plašāko līdzekli, it īpaši mūsdienās, laikā, kad pasaules masu medijos arvien aktuālāka kļūst globalizācija un ar jauno masu mediju starpniecību ir iespējams no jebkuras pasaules vietas nosūtīt un uzzināt sev nepieciešamo informāciju. Tradicionālo mediju, drukāto izdevumu, vietā arvien plašāk attīstās elektriskie mediji – televīzija, radio, it īpaši interneta mediji, jo ar to starpniecību iespējams sasniegt plašāku auditoriju maksimāli īsā laikā.

Globalizācijas laikmetā svarīgi masu mediju pētniecībā pievērst uzmanību lokālajiem masu medijiem un to nozīmei sabiedrībai, jo tieši lokālie mediji ir tie, kas vietējās teritorijas iedzīvotājiem sniedz aktuālu informāciju par jaunumiem, kas vistiešākajā veidā skar viņu dzīvi. Lokālo masu mediju specifika ir tā, ka to auditorija ir ievērojami skaitliski mazāka nekā globālo vai nacionālo mediju auditorija, bet tas nemazina to sniegtās informācijas nozīmīgumu konkrētajā lokālajā vietā, jo atšķirtībā no globālajiem un nacionālajiem medijiem, tiem ir citi uzdevumi: atspoguļot konkrētās lokālās teritorijas aktualitātes vai arī nacionālās ziņas attiecīgās lokālas vides šķērsgrizumā, konkrēti informējot iedzīvotājus par to, kā tiks ietekmēta viņu dzīve.

Latvijas lokālajiem medijiem vienmēr bijusi liela loma iedzīvotāju informēšanā, jo gandrīz katrā apdzīvotā vietā tiek izdots kāds vietējs medijs, bet lielākajās Latvijas pilsētās pat vairāki. Jelgavā pašlaik darbojas trīs lokālo mediju izdevēji, kas kopumā jelgavniekus nodrošina ar deviņiem masu medijiem – piecām interneta vietnēm, trīs avīzēm un vienu ikmēneša žurnālu, turklāt trīs no šiem masu medijiem paredzēti krievvalodīgai auditorijai. Arī Jelgavā novērojama tendence, ka aizvien izplatītāki kļūst interneta masu mediji, par to liecina arī lokālo masu mediju īpatsvars internetā.

Pētījumā par mērķi tika izvirzīts noskaidrot Jelgavas iedzīvotāju un lokālo masu mediju redaktoru viedokļus par Jelgavas lokālajiem masu medijiem, to funkcijām un lietojumu. Kā pētījuma objekts tika izvēlēti Jelgavas iedzīvotāji un Jelgavas lokālo masu mediju redaktori, savukārt, par pētījuma priekšmetu noteikts Jelgavas iedzīvotāju un mediju redaktoru viedoklis par lokālajiem masu medijiem. Pētījumā tika izvirzīta hipotēze: Jelgavas iedzīvotāji uzskata, ka lokālie masu mediji veido piederības sajūtu Jelgavai un mediji galvenokārt tiek izmantoti, lai iegūtu informāciju par aktualitātēm Jelgavā.

Materiāli un metodes

Masu medijus definē kā liela mēroga organizācijas, kas izmanto vienu vai vairākas no šīm tehnoloģijām lai sazinātos ar lielu skaitu cilvēku (masu komunikācija). Pateicoties inovāciju elektronikas un ķīmisko vielu rūpniecības attīstībai, laika posms no 1860. g. un 1930. g. uzskatāms par masu mediju veidošanās laiku. Tad tika izgudroti un ieviesti tādi izstrādājumi kā fotogrāfija, kustīgā

fotogrāfija (kino), telegrāfs, bezvadu telegrāfs, fonogrāfs, telefons, radio un televīzija, kas tiek izmantoti vēl aizvien. Šīs jaunās tehnoloģijas bija daļa no plašajām pārmaiņām masu kultūrā, kuru rezultātā intensīva kapitalizācija notika brīvā laika pavadīšanas industrijā, kas koncentrējās uz masu auditoriju (Marshall, 1998).

Masu mediji nodrošina sabiedrības komunikāciju – informācijas pārraidīšanu no vienas indivīdu grupas citai ar runas vai masu komunikācijas starpniecību jebkurai sabiedrības grupai. M. Makluans uzskata, ka mediji vairāk ietekmē sabiedrību veidā, kā tie komunicē ar sabiedrību, nevis, ko tie komunicē. M. Makluans teicis: „medijs ir ziņa”, piemēram, televīzija ietekmē cilvēku uzvedību un attieksmi, tāpēc, ka tās daba ir tik atšķirīga no tādiem mediju veidiem kā avīzes un grāmatas. Atsaucoties uz M. Makluhana paustajām nostājām – virtuālie mediji veido globālu ciemu – cilvēki no visas pasaules atklāti var uzzināt par galvenajiem notikumiem un kopīgi tajos piedalīties. Piemēram, terorists Osama Bin Ladens ar mediju palīdzību vairāk ir atpazīstams visā pasaulē nekā saviem kaimiņiem (Gidens, 2006).

Mediju teorētiķis D. Makveils izdalījis svarīgākās masu mediju sociālās funkcijas.

1. Informēšana. Mediju nodrošina sabiedrību ar informācijas plūsmu par apkārtējo pasauli, sākot ar radio ziņojumiem, kas mūs informē par satiksmes sastrēgumiem un laika ziņām, ekonomikas ziņām un ziņu stāstiem par lietām, kas ietekmē katru no mums personīgi.
2. Korelācija. Mediji izskaidro un palīdz mums saprast informācijas nozīmīgumu, ko tie mums sniedz, kā arī palīdz ieviest sabiedrībā pieņemtu sociālo normu atzīšanu un autoritāšu pieņemšanu, sekmēt konsensus veidošanos un noteikt prioritātes sabiedrībā, un tiem ir svarīga loma socializācijā procesā.
3. Ilgtspēja jeb pārmantojamības nodrošināšana. Mediju funkcija ir paust dominējošo kultūru un veicināt jaunu kultūras paraugu izplatību, veicināt sabiedrības sociālo attīstību un virzīt sabiedrības kopīgās vērtības.
4. Izklaide. Mediji nodrošina laika kavēšanu, relaksāciju, izklaidi un mazina sociālo spriedzi.
5. Mobilizācija. Mediji iesaistās kampaņās, īstenojot sociālos mērķus politikā, kara gadījumā, ekonomiskajā attīstībā, darba un dažreiz reliģiskos jautājumos, kampaņu veidā mobilizējot sabiedrību (Gidens, 2006).

Lokālie mediji ir tādi mediji kā avīzes, radio, televīzija, interneta portāli, kuru primārā funkcija ir izplatīt ziņas apdzīvotā vietā vai pilsētā, kurā tie atrodas (Local media, Sk. int. 13.03.2010.). Lokālie laikraksti lielā mērā ir kļuvuši par īpašu sociālo institūciju, kas iedzīvotāju vietā vai kopā ar tiem risina viņu sadzīves, sociālās, emocionālās un personiskās problēmas. Lokālo laikrakstu redakcijas, informējot lasītāju auditorijas, veido tiešo komunikāciju – aicina ziņot par jaunumiem, nekārtībām, pāridarījumiem, sūdzēties par ierēdņu negodīgumu, kā arī lūgt padomu dzīvei svarīgās jeb krīzes situācijās (Zelče, 2006. Sk. int. 11.03.2010.).

Viens no lokālo masu mediju uzdevumiem ir piederības veicināšana vietai – pilsētai, novadam, reģionam, atspoguļojot iedzīvotājiem aktuālu informāciju. „TNS Latvia” mediju un patēriņa pētījumi liecina, ka 2010. gadā vismaz vienu reģionālo preses izdevumu nedēļas laikā ir lasījuši vai caurskatījuši vidēji 44% Latvijas iedzīvotāju 15 līdz 74 gadu vecumā (80% Latvijas iedzīvotāju, Sk. int. 11.03.2010.), tas liecina, ka lokālās vietas iedzīvotāji interesējas par aktualitātēm dzīvesvietā un to atspoguļojumu lokālajos masu medijos.

Jelgavā kopumā pašlaik tiek izdoti deviņi masu mediji, no kuriem seši ir latviešu valodā, bet trīs paredzēti krievvalodīgajai auditorijai. Šos medijus izdod trīs dažādi izdevēji: par lielāko Jelgavas mediju izdevēju uzskatāmi SIA „Dienas mediji”, kuri kā reģionālos masu medijus Jelgavā izdod avīzes „Zemgales Ziņas” un „Новая Газета”, kā arī interneta vietnes zz.lv un novaja.lv; trīs medijus jelgavniekiem publicē SIA „Corp Media”, kuri izdod Latvijā vienīgo reģionālo mēneša žurnālu „Jelgavnieki.lv”, kā arī interneta vietnes jelgavnieki.lv un rus.jelgavnieki.lv; bet Jelgavas pašvaldības aģentūra „Zemgales INFO” izdod ik nedēļas avīzi „Jelgavas Vēstnesis”, kuru pilsētas iedzīvotāji saņem bez maksas, un interneta mediju jelgavasvestneis.lv. Katram no Jelgavas lokālajiem medijiem izveidojusies sava reputācija un lasītāju loks, tādējādi pilsētas iedzīvotājiem ir izvēles brīvība informācijas ieguvē. Pētījuma analizēti Jelgavas masu mediju redaktoru skatījums par katra konkrētā medija nozīmi un uzdevumiem pilsētā, kas salīdzināts ar Jelgavas iedzīvotāju viedoklis par Jelgavas

lokālajiem medijiem un nozīmi jelgavnieku skatījumā. Turpmākajā darbā tiks pētīta masu mediju nozīme jauniešu karjeras izvēlē.

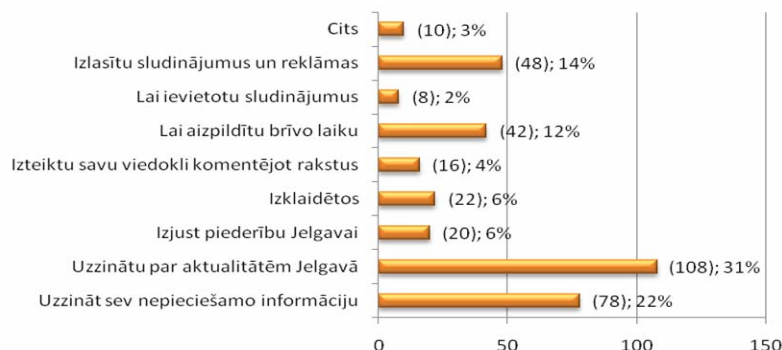
Pētījumā tika izmantotas gan kvalitatīvā, gan kvantitatīvā pētnieciskā pieeja. Pētījuma mērķa sasniegšanai, kas ir noskaidrot Jelgavas iedzīvotāju un lokālo masu mediju redaktoru viedokļus par lokālajiem masu medijiem, to funkcijām un lietojumu, tika veikta gan lokālo masu mediju redaktoru, gan Jelgavas iedzīvotāju aptauja.

Sešu Jelgavas lokālo masu mediju redaktoru intervijas tika veiktas, lai iegūtu dziļāku priekšstatu par šiem medijiem, noskaidrotu redaktoru skatījumu par katra konkrētā medija nozīmi un uzdevumiem pilsētā, izprastu Jelgavas lokālo mediju mērķus, uzdevumus un auditoriju to veidotāju skatījumā. Aptaujā tika izmantotas strukturētas intervijas, kas sastāvēja no 13 jautājumiem.

Jelgavas iedzīvotāju aptaujai tika izstrādāta anketa, kas veidota, pamatojoties uz masu mediju socioloģisko raksturojumu un uz lokālo mediju redaktoru sniegto informāciju. Pētījuma procesā arī tika salīdzināta deviņu Jelgavas lokālo masu mediju darbība dažādos aspektos, kā racionālākais jautājumu veids plaši tika izmantoti matricas tipa jautājumi, kuros vienlaicīgi iespējams saņemt vairākas atbildes uz pētījumā aktuāliem jautājumiem. Kvantitatīvā pētījuma ģenerālkopa bija visi Jelgavas iedzīvotāji darbaspējas vecumā, bet kā izlases veids izmantota mērķtiecīga izlase. Pētījuma tika aptaujāti 152 respondenti, no tiem 68 bija vīrieši, bet 84 – sievietes. Respondenti, kuri lieto Jelgavas lokālos masu medijus, uz intervijas jautājumiem atbildēja atsaucīgi un pauda ieinteresētību par pētījuma gaitu, bet respondenti, kuri šo medijus nelieto, pētījumā iesaistījās negribīgi. Dati tika apkopoti ar datorprogrammas *MS Excel* palīdzību.

Rezultāti un diskusija

Analizējot pētījuma rezultātus, tiks salīdzināti lokālo mediju redaktoru viedokļi un Jelgavas iedzīvotāju aptaujas rezultāti. Tā kā pētījuma teorētiskajā daļā tika apskatīti mediju lietojuma mērķi tad, respondentiem tika uzdots jautājums – *Ar kādu mērķi lietojiet Jelgavas lokālos masu medijus?* 1. attēlā parādītas Jelgavas iedzīvotāju atbildes par to, kādam mērķim tiek lietoti Jelgavas lokālie masu mediji.

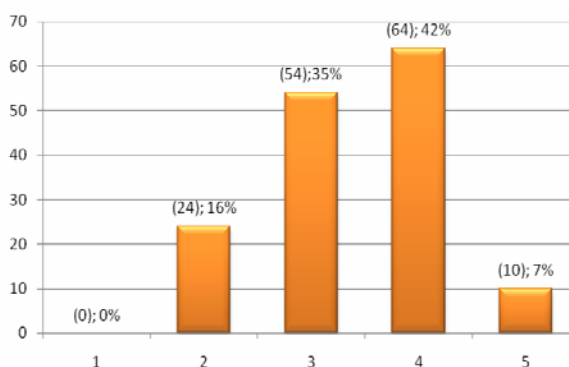
1. att. Jelgavas lokālo masu mediju lietošanas mērķis (N = 152, absolūtos skaitļos un procentos)

Respondentiem, atbildot uz šo jautājumu, tika piedāvāta iespēja izvēlēties vairākus atbilžu variantus, tādēļ kopējais atbilžu skaits 1. attēlā ir 352. Kā visbiežākais mērķis Jelgavas lokālo masu mediju izmantošanā tika atzīmēts variants – *uzzināt par aktualitātēm pilsētā* – 108 respondenti atzīmējuši šo variantu. 78 aptaujātie atbildēja, ka izmanto Jelgavas lokālos masu medijus, lai uzzinātu sev nepieciešamo informāciju, kā nākamais visbiežāk atzīmētais mērķis bija *izlasīt sludinājumus un reklāmas*, kas atzīmēts 48 reizes, bet 42 respondenti, norādījuši, ka izmanto Jelgavas lokālos masu medijus, lai *aizpildītu brīvo laiku*. Savukārt atbildē *Cits* 10 respondenti minējuši, ka šos medijus izmanto, lai uzzinātu par *kultūras aktualitātēm, pašvaldības lēmumiem* vai, lai *apskatītu fotoattēlus*.

Šajā jautājumā iedzīvotāju un redaktoru viedokļi lielā mēra sakrīta – iedzīvotāji interesējas par aktualitātēm Jelgavā un meklē informāciju, kas tiešā veidā ietekmē viņu ikdienas dzīvi, bet redaktori pārstāvētajos medijos uz šīm tēmām vērš galveno uzmanību. Gan medijos latviešu valodā, gan krievvalodīgajos medijos uzsvars tiek likts uz praktiskām ziņām par to, kā risināt ikdienas problēmas, par politiskajām aktualitātēm un jaunākajām aktualitātēm kopumā.

Viena no lokālo masu mediju galvenajām funkcijām ir piederības veicināšana lokālajai videi, tādēļ respondentiem tika jautāts, vai *lokālie masu mediji veido piederības sajūtu Jelgavai*. 74% aptaujāto respondentu apstiprina, ka Jelgavas lokālie masu mediji veido piederības sajūtu Jelgavai, bet 26% aptaujāto atzīmējuši, ka Jelgavas lokālie masu mediji šādu funkciju nepilda. No atbildēm secināms, ka kopumā Jelgavas lokālie masu mediji ar savu darbību veicina piederības sajūtas veidošanos vairumam pētījumā aptaujāto. Atbildot, ka Jelgavas lokālie masu mediji veicina piederības sajūtas veidošanos kā galvenos argumentus respondenti anketās minēja, ka interesējoties par aktualitātēm, veidojas piederības sajūta: „*Jo vairāk es par ko zinu, jo vairāk tas man liekas tuvs,*” „*Medijos atspoguļotas pazīstamas vietas vai cilvēki,*” „*Jo esi lietas kursā par to, kas notiek pilsētā, jo vari piedalīties sabiedriskas domas veidošanā, piemēram, veidojot savu blogu, vai rakstot komentārus.*” Aptaujātie, kuri norādīja, ka Jelgavas lokālie masu mediji neveicina piederības sajūtu, atbildi pamatoja, piemēram, šādi: „*Es piederību izjūtu savādāk,*” „*Neesmu pamanījis, ka viņi to darītu. Jelgava ir Rīgas priekšpilsēta, kur pelnošākā pilsētnieku daļa guļ.*” Vairākās no respondentu atbildēm dominēja apgalvojumi, ka ar ziņām un informētību nepietiek, lai veidotos piederība pilsētai. Arī vairums lokālo masu mediju redaktoru uzskatīja, ka lokālie masu mediji ar savu darbību veicina piederības sajūtu, abu pušu viedokļos dominēja uzskats, ka esot informēti par notikumiem lokālajā vietā, sabiedrībai veidojas piederības sajūta.

Kopējais Jelgavas lokālo mediju vērtējums aptaujāto skatījumā apskatāms 2. attēlā.

2. att. Jelgavas lokālo masu mediju vērtējums (N = 152, absolūtos skaitļos un procentos)

Lūdzot novērtēt Jelgavas lokālo masu mediju darbību piecu punktu sistēmā, 42% aptaujāto to darbību novērtējuši ar četriem punktiem, 35% ar trīs punktiem, bet maksimālo vērtējumu – piecus punktus Jelgavas lokālajiem masu medijiem devuši tikai 7% respondentu, savukārt viszemāk – ar vienu punktu, neviens aptaujātais Jelgavas lokālos masu medijus nav novērtējis. Aprēķinot vidējo Jelgavas lokālo masu mediju vērtējumu, tika summēti visi vērtējumi un izdalīti ar kopējo respondentu skaitu, rezultātā pētījumā aptaujātie Jelgavas iedzīvotāji pilsētas mediju darbību vidēji novērtējuši ar 3,39 punktiem.

Vērtējot Jelgavas lokālo masu mediju darbību, gan iedzīvotāju, gan šo mediju redaktoru skatījumā, viedokļi vairums gadījumos sakrīta – mediji sniedz iedzīvotājiem nepieciešamo informāciju par pilsētā notiekošo, bet tajos trūkst objektivitātes un analītisku problēmu izklāsta. Gan redaktori, gan iedzīvotāji arī pozitīvi vērtēja mediju skaita pietiekamību – seši mediji latviešu valodā un trīs krievu valodā esot pietiekams skaits, lai nodrošinātu iedzīvotājus ar daudzveidīgu informāciju par aktualitātēm Jelgavā.

Secinājumi

1. Masu komunikācija ir sarežģīts un komplicēts process, kas nemītīgi mainās līdz ar tehnoloģiju attīstību, tomēr tās pamatelementi paliek nemainīgi, un nemainīgs saglabājas arī masu komunikācijas pamatuzdevums – informēt pēc iespējas lielāku auditoriju.
2. Masu komunikācija veido indivīda piederību konkrētai videi, un indivīds jūtas piederīgs tik plašai videi, cik plašs ir viņa informācijas lauks.
3. Internets ir visvairāk izmantotais masu medijs Jelgavas iedzīvotāju skatījumā. Tas tiek lietots, lai iegūtu operatīvu un daudzveidīgu informāciju, bet preses izdevumos atspoguļotā informācija iedzīvotājiem sniedz kvalitatīvu un analītisku aktualitāšu atspoguļojumu.

4. Jelgavas lokālie masu mediji pilda svarīgāko masu mediju funkciju – nodrošināt iedzīvotājus ar nepieciešamo informāciju par sociāli nozīmīgām aktualitātēm. Viņi tajos meklē informāciju, kas tiešā veidā ietekmē viņu ikdienas dzīvi, tādēļ gan medijos latviešu valodā, gan krievvalodīgajos medijos uzsvars tiek likts uz praktiskām ziņām – kā risināt ikdienas problēmas, politiskajām aktualitātēm un uz jaunākajām aktualitātēm kopumā.
5. Jelgavas lokālie masu mediji, informējot iedzīvotājus par aktualitātēm pilsētā, veicina piederības sajūtas veidošanos lokālajai videi – šādu viedokli izteica gan Jelgavas iedzīvotāji, gan lokālo masu mediju redaktori, norādot, ka informēts cilvēks jūtas piederīgs lokālajai vietai.
6. Visvairāk Jelgavas iedzīvotājiem nozīmīga informācija tiek meklēta lokālajos interneta medijos tādos kā portālā zz.lv un portālā jelgavnieki.lv, kā arī laikrakstos „Jelgavas Vēstnesis” un „Zemgales Ziņas”.
7. Pētījuma sākumā izvirzītā hipotēze „Jelgavas iedzīvotāji uzskata, ka lokālie masu mediji veido piederības sajūtu Jelgavai un mediji galvenokārt tiek izmantoti, lai iegūtu informāciju par aktualitātēm Jelgavā”, pētījuma rezultātā apstiprinājās.
8. Iegūtie dati ļauj turpināt pētījumu, noskaidrojot, kā lokālie masu mediji ietekmē jauniešu karjeras izvēli.

Izmantotie informācijas avoti

1. Giddens, A. (2006) *Sociology*. 5th ed. Cambridge: Polity Press, 1094 p.
2. Local media. <http://www.allbusiness.com/glossaries/local-media/4961838-1.html>. (Sk. internetā 13.03.2010.)
3. Marshall, G. (1998) *A Dictionary of Sociology*. New York: Oxford University Press, 720 p.
4. Veinberga, S. (2005) *Masmediji*. Prese, radio un televīzija. Rīga: Zvaigzne ABC, 358 lpp.
5. 80% Latvijas iedzīvotāju pēdējo 7 dienu laikā ir lasījuši vai caurskatījuši kādu Latvijā izdotu žurnālu vai avīzi. <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=3097> (Sk. internetā 11.03.2010.)
6. Zelče V. Lokālā prese – kopienas informācijas vides veidotāja. http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_1288_Informācijas-Vide.pdf. (Sk. internetā 18.03.2010.)
7. Zemgales ziņas <http://www.asdiena.lv/uznemumi/mediji/regionala/zemgale.html>. (Sk. internetā 11.04.2010.)

SIEVIEŠU KARJERAS ATTĪSTĪBAS TEORĒTISKIE ASPEKTI

WOMEN'S CAREER DEVELOPMENT THEORETICAL ASPECTS

Anita Rācene

Tehniskās fakultātes Izglītības un mājsaimniecības institūta 1. kursa maģistrante

Vija Dišlere

Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr. paed.

Abstract: Women's career development is more complex than men, because there are several internal and external barriers, including family responsibilities, the role of living, employment, environment, traditions and stereotypes what both complicates and restricts women's career choice and advancement. People have five inter-related life roles whom they should devote significant quantity of time, energy, and attention. The key of successful living is the ability to balance the five life roles:

- work (it is important for a woman to do work that gives her the moral satisfaction and financial security);
- family (family life is one of the most important areas of human life, so it is essential that it should be placed according with the human's desires and needs);
- spirituality (time and activities, what human desires for self development and evolution);
- citizenship (the need to be the part of public - time and energy, which human desires for surrounding people, environment and the state);
- free time (free time and variety of hobbies provides opportunities for people to realize their interests, which can not be realized at work).

The career is filled with a sense of the result, which is reached by people on the process of efficiency used and managed all possible resources in the 21st century.

Atslēgas vārdi: sievietes karjera, karjeras attīstība, karjeras izvēle.

Ievads

Sieviešu karjeras attīstība ir sarežģītāka nekā vīrieši, jo pastāv vairākas iekšējās un ārējās barjeras, tostarp, ģimenes pienākumi, dzīves loma, nodarbinātība, apkārtējā vide, tradīcijas, stereotipi, kas gan sarežģī, gan ierobežo sievietes karjeras izvēli un karjeras izaugsmi.

Tieši šobrīd, kad darba tirgus ļoti strauji mainās, ienāk jaunās tehnoloģijas, mainās un pieaug prasības pret strādājošajiem, arī sievietēm jāpilnveido sevi, savas profesionālās spējas vai jāmaina nodarbošanās, lai nodrošinātu iespēju izdzīvot jebkurā dzīves situācijā. Tagad dzīve izvirza papildus prasības, ka ir jāmacās jebkurā vecumā. Mūsdienu darba tirgus specifika ir tāda, ka šobrīd cilvēks nedrīkst „iesnausties” ne mirkli, jo tiklīdz pārtrauc izglītoties un attīstīties, tā pastāv iespēja iekļūt riska grupā – tie, kuri paliks bez darba. Tāpēc ļoti svarīgi sievietēm ir būt modrām un aktīvām. Tā var būt cita augstākā izglītība, kvalifikācijas celšanas kursi, pašizglītošanās, darbošanās profesionālajās asociācijās. Ir jāseko līdzi situācijai darba tirgū, ir jāsaprot, kas šobrīd ir aktuāls gan savā profesionālajā jomā, gan darba tirgū vispār. Katra prasme, ko cilvēks prot, ir kā papildus bonuss, iespēja, kas var noderēt, zaudējot vai mainot darba vietu.

Materiāli un metodes

Zinātniskās, pedagoģiskās un karjeras teoriju literatūras studēšana, analīze un atziņu apkopojums.

Rezultāti un diskusija

Piecas pieejas sievietes karjeras attīstībā

Jēdzienu **karjera** (*carriere* – franču val.), kurš skaidrots kā „sekmīga, parasti apzināta, izvirzīšanās darbā vai citā darbības jomā...”, mūsdienās arvien vairāk izmantojama ne tikai šauri profesionālā skatījumā, bet arī domājot par sava dzīves ceļa izvēli un plānošanu kopumā.

Lai izprastu sievietes profesionālās karjeras specifiku, zinātnieki skaidro nodarbinātības un karjeras attiecības. Karjera tiek definēta kā ar nodarbinātību saistīta pozīcija, lomu, aktivitāšu un pieredzes secība, apvienojot darbu, karjeru un profesiju, kā arī ietverot bezdarba situāciju. Tas nozīmē, ka karjera var attīstīties ne tikai augšup, bet tās gaitā sievietes var nonākt dažādās situācijās un būt atšķirīgos nodarbinātības statusos. Tātad nodarbinātība ar profesionālo karjeru saistās caur nodarbinātības statusu maiņu.

Ir labi, kad cilvēks par savu karjeru domā ne tikai kā par darbu, bet uzskata to par savu dzīvi. Cilvēkiem ir piecas savstarpēji saistītas dzīves lomas, kurām jāvelta nozīmīgs laiks, enerģijas, pienākumu un uzmanības daudzums. Veiksmīgas dzīves atslēga ir spēja sabalansēt šīs piecas dzīves lomas :

- darbs (ir svarīgi, lai cilvēks strādātu darbu, kas viņam sniedz gan morālu gandarījumu, gan finansiālu nodrošinājumu);
- ģimene (ģimenes dzīve ir viena no svarīgākajām cilvēka dzīves jomām, tāpēc ir būtiski, lai tā būtu sakārtota atbilstoši paša cilvēka vēlmēm un vajadzībām);
- garīgums (laiks un nodarbes, ko cilvēki velta garīgai izaugsmei, sevis pilnveidei un attīstībai);
- pilsoniskums (vajadzība būt sabiedrības daļai – laiks un enerģija, ko velta apkārtējiem, videi un valstij);
- brīvais laiks (brīvais laiks un dažādi vaļasprieki cilvēkiem sniedz iespējas realizēt tās viņu intereses, kuras nevar realizēt darbā).

Tām noteikti nav jāvelta vienāds laiks daudzums. Un ļoti svarīgi šīs piecas dzīves lomas sabalansēt sievietēm. S. Osipovs (Osipow, 1975) atzīmē karjeras teoriju nespēju skaidrot atsevišķu grupu, to skaitā sieviešu karjeras jautājumus. Arī vēlāk sievietes minētas kā „īpaša grupa” vai „īpaša apakšgrupa”, norādot, ka sievietes paliek ārpus esošo karjeras teoriju straumes. Raisās diskusija par to, vai nepieciešama atsevišķa sieviešu karjeras teorija vai visaptveroša teorija visām sabiedrības grupām. Šo diskusiju rezultātā ir izveidojušās 5 pieejas sieviešu karjeras attīstībā.

Pirmā pieeja – sieviešu karjeras atsevišķu teoriju veidošana. Tās izveidi pamato atšķirīgās vajadzības, perspektīvas, izvēles, prioritātes un veidi. Tādi faktori kā laulības, gandarījums, ģimenes finanses, sociālā piederība, vecāku izglītība un nodarbošanās, vērtības, sociālā mobilitāte un draugu izvēle sievietēm izpaužas atšķirīgi nekā vīriešiem. Dažās nodarbinātības jomās ir sieviešu vairākums, piem., skolotājas, medmāsas, sekretāres, ko zinātnieki skaidro ar sieviešu centieniem izdevīgi apprecēties un tādējādi saglabāt sociālo statusu (Psathas, 1968). D. Zitovskis (Zytowsky, 1969) uzsver laulību, mātes lomas un mājas veidošanas nozīmi sieviešu karjerā. Tomēr nav noliedzams, ka pēc Otrā pasaules kara notikusi sieviešu „klusā revolūcija” darba tirgū, un karjeras nozīme sieviešu dzīvē pieaugusi. D. Zitovskis izdala trīs sieviešu nodarbinātības faktoros:

- darba uzsākšanas vecums;
- darbā pavadītais laiks;
- darbā iesaistīšanās pakāpe.

Otrā pieeja – esošo teoriju adaptācija. D. Supers (Super, 1957) min septiņus sieviešu karjeras veidus:

- stabilas mājsaimnieces, tās raksturo agras laulības un nodošanās mājsaimniecībai;
- parastais karjeras veids, sievietes strādā līdz precībām, tad pilnībā darbojas mājsaimniecībā;
- stabila nodarbinātība, sievietes strādā algotu darbu visu dzīvi;
- paralēlais karjeras veids, sieviete apvieno algotu darbu ar darbu mājsaimniecībā;
- pārtrauktais karjeras veids, sieviete atgriežas algotā darbā pēc bērnu izaudzināšanas;
- nestabilais nodarbinātības veids, šo karjeras veidu raksturo neregulāra iesaistīšanās darbā;
- jauktais karjeras veids, tas uzrāda darba dzīves mainību.

D. Supers apraksta arī lēmumu pieņemšanas pakāpes un raksturo dzīves telpu, kas, kaut arī pilnībā neatbilst sieviešu karjerai, skaidro šo faktoru ietekmi.

Dž. Holands, aprakstot sešus cilvēku tipus un tiem atbilstošu nodarbinātību, min, ka tas nav attiecināms uz labi izglītotām baltās rases vidusšķiras sievietēm. L. Fitzeralde un L. Veicmane (Fitzerald, Weitzman, 1992) atzīmē, ka sieviešu karjeras izvēle atkarīga ne tikai no interesēm, bet arī no lomas ģimenē un finansēm.

Trešā pieeja – visaptverošu sieviešu un vīriešu karjeras teoriju veidošana. L. Gotfredsone (L. Gottfredson) 1981. gadā un H. Astina (Astin, 1984) izveido teorijas abu dzimumu karjerai. Viņas apskata vides un personas individuālo īpašību ietekmi uz karjeras lēmumiem. H. Astina uzskata, ka abu dzimumu darba motivācija ir vienāda, bet atšķiras viņu agrīnās socializācijas pieredze un iespēju struktūras karjeras lēmumu pieņemšanai.

Piemēram, reprodukcijas tehnoloģiju attīstība izmainītu sieviešu karjeras potenciālo izaugsmi. H. Astina apvieno motivāciju, vēlamās darba vietas, dzimuma lomas socializāciju un darba iespēju struktūras. Savukārt, L. Gotfredsone pauž atziņu, ka personības struktūras veidošanos ietekmē dzimums, sociālā grupa, inteligence, intereses, vērtības un to mijiedarbība ar priekšstatiem par nodarbinātību. Viņa min, ka abu dzimumu bērni jau 6–8 gadu vecumā spēj izdarīt izvēles (pieņemt lēmumus) esošās realitātes ietekmē. Vispārinot šo atziņu, var secināt, ka cilvēks savu interešu, profesijas prestiža, dzimuma lomu izpratnes ietekmē sašaurina profesijas izvēles alternatīvas un samēro tās starp vēlamo un reālo. Sašaurinot izvēli, cilvēki vispirms vadās pēc realitātes un izvērtē intereses, tad analizē prestižu un dzimuma lomas atbilstību.

Ceturtnā pieeja – saistās ar specifisku, individuāli atšķirīgu sieviešu karjeras izvēles izpēti. H. Farmere (H. Farmer) izvirza teoriju, kas saista izcelšanās faktorus (dzimums, rase, sociālais slānis, skolas atrašanās vieta, vecums) ar personas psiholoģiskajiem (pašvērtējums, vērtības, attieksme pret mājām, sasniegumu uztvere) un vides faktoriem (sabiedrības attieksme pret sieviešu darbu, skolotāju un vecāku atbalsts). Piemēram, sieviešu pievēršanās karjerai 20. gs. 80.–90. gados palielinājās, jo bija vērojams vides atbalsts.

Piektā pieeja – sieviešu karjerai piemērojamu sociāli kognitīvo modeļu veidošana. Tās autori Dž. Hekets un N. Becs (Hacket, Betz, 1981) mēģina izskaidrot socializācijas ietekmi uz karjeras veidošanu, izmantojot A. Banduras (Bandura, 1977) definētos personas pašpārliecības rādītājus: sasniegumu uzrādīšanu, citu pieredzes izmantošanu, saņemtos verbālos iedrošinājumus, emocionālo pacēlumu (augstākajā pakāpē kā cenšanās, zemākajā kā pašpārliecība). Pētot vīriešu un sieviešu profesionālo pašpārliecību, tika novērotas atšķirības: vīrieši jutās pārliecināti gan tradicionālās vīriešu, gan tradicionālās sieviešu profesijās, bet sievietes pārliecinātākas jutās tradicionāli sieviešu profesijās un mazāk pārliecinātas tradicionāli vīriešu profesijās.

1994. gadā R. Lents un Dž. Hekets (Lent & Hacket, 1994) izvirza karjeras sociāli kognitīvo teoriju.

Vīriešu un sieviešu profesionālā karjera atšķiras. Socioloģiskajos pētījumos tiek aktualizēta ne vien profesionālās karjeras un ģimenes saistība, bet arī citas dzīves sfēras. Tiek izšķirtas četras būtiskākās dzīves jomas (domēni, karjeras): nodarbinātība, ģimene, mājsaimniecība, izglītība, dzīvesvieta. Ja šīs dzīves jomas tiek uzlūktas kā atsevišķas karjeras, tad katrā no tām ir savi kritēriji, kas raksturo augstu sociālo statusu, taču sabiedrības izpratne par kritērijiem sociālā statusa noteikšanai ir mainīga kā laikā, tā telpā, un minētās dzīves jomas nepārtraukti mijiedarbojas, viena otru ietekmē un izmaina. Kā liecina socioloģisku pētījumu rezultāti, vīriešiem raksturīgs sakārtotas un ātras karjeras tips. Uz sievietēm attiecas atlikts karjeras sākums, kas saistīts ar bērnu audzināšanu, neregulāra karjera, kā arī nepilna darba laika karjera. Pētnieki secina, ka vīriešu profesionālā karjera ir vairāk standartizēta, bet sieviešu karjeru ietekmē dažādi apstākļi. Pastāv cieša saistība starp darbu un ģimeni jeb starp profesionālo un ģimenes karjeru.

Latvijā sievietes savas profesionālās karjeras virzīšanai meklē arvien jaunus veidus, kā savienot darbu un ģimenes dzīvi. Analizējot profesionālās karjeras attīstību dzimumu griezumā, jāsecina, ka sievietes un vīrieši realizē atšķirīgas karjeras trajektorijas, ko būtiski ietekmē noteikts dzīves cikla posms. Sieviešu profesionālās karjeras virzību ietekmē kā strukturāli, tā individuāli faktori. Šo faktoru mijiedarbība nosaka, kādus sociālos statusus sievietes iegūst. Tradicionālā karjeras izpratnē sieviešu iespējas izvirzīties ir ierobežotas. Galvenie ierobežojošie faktori saistāmi ar dzimumu lomu sadalījumu darbā un ģimenē, nodarbinātības politiku, pakalpojumu pieejamību. Individuālā līmenī būtisks faktors ir sievietes vecums, mērķi attiecībā uz karjeru, izglītības līmenis, veselības stāvoklis u.c. Paralēli sieviešu un vīriešu karjeras atšķirībām var pētīt karjeras virzību noteiktā vidē.

Mūsdienās karjeras iespējas tiek pētītas ārpus vienas organizācijas robežām un ir mainījies uzsvars no darba devēja sniegtajām iespējām uz darba ņēmēja iniciatīvu un vadību savas karjeras veidošanā. Mūsdienu karjeras pētnieki uzsver sekojošus karjeras struktūrelementus:

- pieaugoša mobilitāte – karjera attīstās gan vertikālā, gan horizontālā dimensijā;
- pieaugoša darba vides dinamika – darba ņēmēju uzdevumi biežāk mainās;
- mainīga darba devēja un darba ņēmēja atbildība par karjeras attīstību.

Mūsdienās arvien populārāks jēdziens kļūst „karjeras pašmenedžments”, kas paredz katra atsevišķa indivīda atbildību par savu karjeru. Kopumā mūsdienās par veiksmīgu profesionālo karjeru

var runāt tad, ja indivīdam piemīt elastīgums jeb spēja piemēroties mainīgiem apstākļiem. Tiek uzsvērtā individuālā motivācija, zināšanas, spējas u.c. kvalitātes, kas prevalē pār objektīviem apstākļiem. Minētais sasauca ar nodarbinātības politikas tendencēm Eiropas Savienībā, kur nodarbinātības politika vērsta uz elastības un sociālās drošības paaugstināšanu ikvienam nodarbinātajam.

Karjera 21. gadsimtā vairs nav aktuāls tikai darbs, profesija, amats, nauda. Karjera ir ar jēgu piepildīts **rezultāts**, ko visu iespējamo resursu efektīvas izmantošanas un vadības procesā sasniedz cilvēks.

Secinājumi

1. Karjera – tā ir cilvēka dzīve kopumā – ģimene, brīvais laiks, tas, ko dara sabiedrības labā un pašizaugsmei. Cilvēkiem ir piecas savstarpēji saistītas dzīves lomas, kurām jāvelta nozīmīgs laiks, enerģijas, pienākumu un uzmanības daudzums, tās ir darbs, ģimene, garīgums, pilsoniskums un brīvais laiks.
2. Zinātnieku diskusiju rezultātā ir izveidojušās 5 pieejas sieviešu karjeras attīstībā:
 - sieviešu karjeras atsevišķu teoriju veidošana (G.Psathas, D.Zytowsky);
 - esošo teoriju adaptācija (D. Super, L.Fitzerald, L.Weitzman);
 - visaptverošu sieviešu un vīriešu karjeras teoriju veidošana (L. Gottfredson, H. Astin);
 - individuāli atšķirīgu sieviešu karjeras izvēles izpēti (H. Farmer);
 - sieviešu karjerai piemērojamu sociāli kognitīvo modeļu veidošana (Dž. Hacket, N.Betz, A. Bandura, R.Lent).
3. Vīriešiem raksturīgs sakārtotas un ātras karjeras tips, taču uz sievietēm attiecas atlikts karjeras sākums, kas saistīts ar bērnu audzināšanu, neregulāra karjera, kā arī nepilna darba laika karjera. Vīriešu profesionālā karjera ir vairāk standartizēta, bet sieviešu karjeru ietekmē dažādi apstākļi – dzimums, sociālā grupa, inteliģence, intereses, vērtības, attieksme pret sasniegumiem, pašvērtējums un to mijiedarbība ar priekšstatiem par nodarbinātību, kā arī līdzcilvēku attieksme un atbalsts.
4. Mūsdienās karjeras attīstībai ir sekojošas īpatnības: pieaugoša mobilitāte – karjera attīstās gan vertikālā, gan horizontālā dimensijā; pieaugoša darba vides dinamika – biežāk mainās darba ņēmēju uzdevumi; mainīga darba devēja un darba ņēmēja atbildība par karjeras attīstību – populārs kļūst jēdziens „karjeras pašmenedžments”.

Izmantotie informācijas avoti

1. Bite D. (2006). Sieviešu profesionālā karjera mazpilsētās. [skatīts 2011]. Pieejams: http://mazpilseta.lv/FAILI/Professional_Career_of_Women_in_Small_Towns.pdf
2. Patton W. (Ed) (2006). Career Development and Systems Theory. [skatīts 2011]. Pieejams: <http://www.sensepublishers.com/catalog/files/90-77874-13-5.pdf>
3. Karjeras jomas (2004). Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūra. [skatīts 2011]. Pieejams: http://www.nva.gov.lv/UserFiles/File/kar_jom_makoni2.pdf
4. Miķelsone I., Strods G., Oļehnoviča E. u.c.Karjeras attīstības atbalsts. Izglītība, konsultēšana, pakalpojumi. VIAA, 2008, 321 lp.
5. Šteinberga Z. (2004). Cik reizes var mainīt profesiju?//Psiholoģijas pasaule 2004/08. [skatīts 2011]. Pieejams: <http://psihologijaspasaule.lv/raksti.php?id=145&show=803&act=read&ct=sub>
6. Svešvārdu vārdnīca. [skatīts 2011]. Pieejams: <http://www.letonika.lv>

GOTU SUBKULTŪRA SABIEDRĪBĀ GOTHIC SUBCULTURE IN SOCIETY

Darja Gorbenko
Tehniskās fakultātes 1. kursa studente
Anita Vecgrāve
Zinātniskā vadītāja, Dr.Psych.

Abstract: The paper has studied the gothic subculture and people opinions on the role of subculture in society. Modern Gothic subculture movement is characterized by distinct lifestyles, based on a cult of death, desire to explore demonic, magical and inevitable. The study of results showed that the conflict between public representatives and representatives of the gothic subculture formed because of visual image, society does not understand this image, it is the opinion and taste things incompatibility.

Atslēgas vārdi: sabiedrība, kultūra, subkultūra.

Ievads

Iepazīstot kultūru, mēs spējam ieraudzīt lietas, kuras agrāk bija svešas vai nepazīstamas, ieraugām, ka pasaulē ir dažādas vērtības un normas, atšķirīgi dzīves stili. Protams, sabiedrībā ir dominējošas kultūras, vērtības, kuras pieņem vairākums sabiedrības pārstāvju. Bet pastāv arī indivīdi, kuri nevēlas pieņemt kultūru tādu, kāda tā ir. Viņiem ir savi uzskati un vērtības, kā arī atšķirīga sabiedrības un pasaules uztvere, ko viņi pauž noteiktas subkultūras veidā.

Subkultūra ir samērā patstāvīga garīgo un materiālo vērtību sistēma kādas kultūras ietvaros, kas dažkārt izveidojusies kā pretnostatījums sabiedrības dominējošai kultūrai un ko vairākums uzskata par mazvērtīgāku vai par kaitīgu. Subkultūras sekotāji savu piederību parasti apliecina ar noteiktu stilu – apģērbā, uzvedībā un valodā.

Viena no subkultūrām, kas krasi atšķiras ar savu atšķirīgo vizuālo tēlu un iekšējās pasaules uztveri, ir goti. Mūsdienu gotisko subkultūru kustību raksturo īpatnējs dzīvesstils, kura pamatā ir nāves kults, tieksme izzināt dēmonisko, maģisko un neaptveramo. Goti ir no tiem cilvēkiem, kas redz abas dzīves puses – kā gaišo, tā arī tumšo (Gotiskā subkultūra, Sk. int. 24.02.2010.).

Nav viegli būt gotu subkultūras pārstāvim sabiedrībā, jo tā nevēlas pieņemt indivīdus, kas nav līdzīgi pārējiem sabiedrības locekļiem. Tādēļ bieži vien rodas savstarpēji konflikti starp dažādām subkultūrām. Bet ir vērtīgi jebkuros apstākļos palikt uzticīgam sev. Goti ir romantiķi visplašākajā šī vārda nozīmē. Goti skaisto spēj saskaņot gandrīz visās dzīves situācijās, saprot dzīves vērtību un mīl dzīvi tik ļoti, ka vēlētos dzīvot to mūžīgi.

Tā kā sabiedrībā novērojama jauniešu tendences atšķirties, paust savu individualitāti: sekot mūsdienu modei, dažādām sektām, subkultūrām utt., bet sabiedrība ne vienmēr pieņem šīs izpausmes, tika veikts pētījums ar mērķi noskaidrot gotu un citu sabiedrības pārstāvju viedokli par gotu subkultūru sabiedrībā.

Darba uzdevumi:

- sniegt sabiedrības un kultūras teorētisko skaidrojumu;
- parādīt subkultūras specifiku un vietu sabiedrībā;
- raksturot simboliskā interakcionisma teoriju kā gotu subkultūras skaidrojošo teorētisko pamatojumu;
- izpētīt konfliktu teorijas teorētisko bāzi;
- noskaidrot sabiedrības viedokli par gotu subkultūru.

Pētījuma objekts: Sabiedrības subkultūras pārstāvji - goti.

Pētījuma priekšmets: Gotu subkultūra.

Hipotēze: Sabiedrības pārstāvjiem ir negatīvs viedoklis par gotu subkultūru.

Izmantotās metodes: literatūras analīze, anketēšana, intervēšana.

Materiali un metodes

Sabiedrība ir cilvēku kopums, ko saista sadzīves attiecības, izcelšanās, sabiedriskais stāvoklis. Ir grūti runāt par visu sabiedrību kopumā, jo tā ir plaša un daudzveidīga.

Dž. Terners sabiedrību raksturo šādu:

- organiska pašregulējošā sistēma, kura cenšas saglabāt līdzsvaru;
- analoģiska organismam sistēma ar savām pamatvajadzībām, bez kuriem izdzīvošana nav iedomājama;
- integritāte, savstarpēja saskarsme starp sabiedrības daļām, izmainoties vienai daļai, seko citu daļu izmaiņa (Грицанов А.А., ..., 2003).

Sabiedrības dzīves dinamika, pēc Radklifa – Brauna, ir indivīdu mijiedarbība un darbības mijiedarbības rezultāts, kas ir impulss sabiedrības attīstībai (Грицанов А.А., ..., 2003).

Kultūrai ir ļoti svarīga nozīme gan ikkatra cilvēka, gan visas sabiedrības dzīvē, jo bez tās nenotiktu attīstība. Ir svarīgi izprast kultūras un sabiedrības mijiedarbību. Izmantojot jēdzienu „kultūra” mūsdienu sabiedrībā, bieži vien iedomājamies tikai „augsto intelektu” – mākslu, literatūru, mūziku, glezniecību. Socioloģijā kultūras jēdziens ietver ne tikai radošu darbību, bet arī daudz vairāk. Kultūra attiecas uz visu sabiedrības locekļu dzīvi. Jēdzienu „kultūra” var atdalīt no jēdziena „sabiedrība”, bet starp šīm koncepcijām ir cieša saistība. Kultūrai ir saikne ar sabiedrības iedzīvotāju dzīves veidu – viņu pieradumiem un ieradumiem, kā arī materiālo labumu, ko sabiedrības iedzīvotāji izveido. „Sabiedrība” ir savstarpējo attiecību sistēma, kura apvieno indivīdus piederīgus vienai kultūrai. Neviena kultūra nevar pastāvēt bez sabiedrības, ka arī neviena sabiedrība nevar pastāvēt bez kultūras. Bez kultūras mēs nebūtu „personas”, mums nebūtu savas valodas, pašapziņas, lai izrādītu sevi kā personību, un mūsu spēja domāt un spriest būtu ierobežota (Гидденс, 1999).

Subkultūra – pārliecību, normu un vērtību sistēma, kuru aktīvi pielieto cilvēku mazākums vienas kultūras rāmjos. Subkultūra, kā arī kultūra kopumā, kolektīvās daiļrades rezultāts. R. Mertons uzskatīja, ka subkultūras veidojas sakarā ar līdzekļu un mērķu savstarpēju pārrāvumu (Джери Д., Дж. Джери 2001:308).

Kopējās kultūras rāmjos subkultūras izpilda divas svarīgākās funkcijas:

- Tās palīdz cilvēkiem izveidot uz uzturēt mijiedarbību ar citiem cilvēkiem, ar sabiedrību kopumā, iekļauties sabiedrībā un tās kultūras dzīvē. Subkultūras piedāvā virkni sociālo un citu problēmu risināšanu. Tāpēc runā par subkultūru adaptīvo raksturu. Tajā pašā laikā subkultūra ļauj cilvēkam atrast savu vietu sabiedrībā, savas kultūras identitāti, atšķirt sevi no citiem.
- Subkultūras, neskatoties uz savu relatīvo atšķirību, tomēr mijiedarbojas ar kultūru, kļūst pazīstamas lielam skaitam cilvēku, kuri pieder pie citām subkultūrām. Tādejādi, notiek citu subkultūru vērtību, normu iemācīšanās, kā galējā rezultātā dominējošā kultūra pārņem šo subkultūru īpatnības. Tādā veidā subkultūra var ietekmēt dominējošo kultūru, kā arī mainīt to. Tādā nozīmē subkultūras ir attīstības avots, dominējošās kultūras atjaunošana (Лалетин, 2008).

Subkultūra veidojas tādu faktoru iespaidā kā sociālā šķira, etniskā identitāte, reliģija un dzīves vieta. Subkultūru vērtības iespaido grupas personību veidošanos (Смелзер, 1994).

Subkultūru atšķirības mūsdienu sabiedrībā nosakāmas ar nacionalitāti, darbības veidiem, reģionu, dzimumu, vecumu un daudzām citām atšķirībām starp cilvēkiem. Indivīda dzīve norit kādas vienas subkultūras rāmjos. Subkultūra spēj kultivēt uzvedības paraugus pretēji dominējošai kultūrai (Фролов, 1997).

Subkultūras atšķirības ne tikai ar darbības veidu vai reģionu un dzimumu, bet tām arī piemīt dažādi atšķirīgi simboli, zīmes, ko viņi lieto ikdienā, lai viņi spētu sevi izrādīt kā atšķirīgu sabiedrības sastāvdaļu. Citām subkultūrām simboli un zīmes ir izteikti spilgtāki, piemēram, tādai subkultūrai kā goti.

Gots ir cilvēks, kuru raksturo centieni atrasties ārpus sabiedrības, interese par neikdienišķo un estētiskie meklējumi (mākslā, literatūrā, mūzikā utt.) ārpus sabiedrības vairākuma priekšstatiem par skaisto un labo (Gotiskā subkultūra, Sk. int. 24.02.2010.).

Raksturīgākie gotiskās modes elementi:

- jebkas melns, balts vai jebkuras tumšas krāsas kā tumši zila un tumši sarkana, kas arī ir populāras, bet ne tik ļoti izplatītas;
- sudraba aksesuāri (visbiežāk ar okultisma simboliku) u.c. (Goti. Nevis dzīvesveids, bet pārlicība, Sk. int. 24.02.2010.).

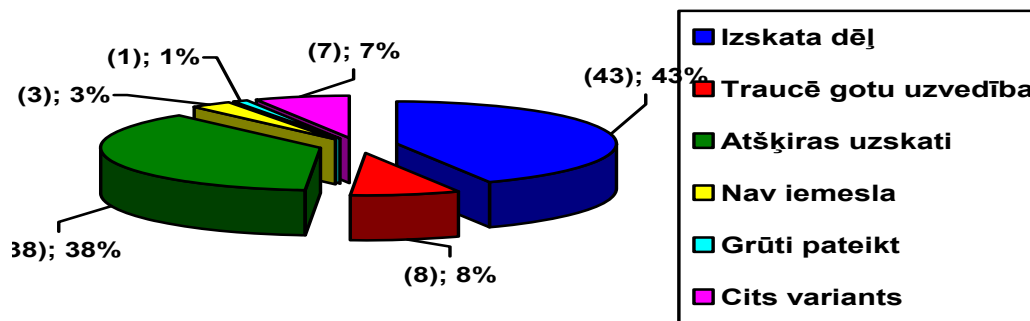
Gotu interesantais un atšķirīgais vizuālais tēls sabiedrībai nav skaidrs un pieņemams, tāpēc bieži vien sabiedrība nosoda „atšķirīgos”, un tādejādi veidojas konflikti starp tiem. Gotu subkultūras simboli pilda savas funkcijas, ar to palīdzību goti mijiedarbojas ar sabiedrību, parādot sevi kā atšķirīgus indivīdus. Sabiedrība mēdz neizprast līdz galam šos simbolus, ar kuriem gotu subkultūras pārstāvji mēģina paust savu dvēseles stāvokli. Līdz ar to pastāv iespēja, ka sabiedrības locekļi nepieņem šo kultūru, kā rezultāta veidojas sociālais konflikts starp gotu subkultūras pārstāvjiem un citiem sabiedrības locekļiem.

Par sociālo konfliktu L. Kozers uzskata cīņu par vērtībām un pretenzijas par attiecīgu statusu, varu un resursiem, cīņa, kuras mērķis ir neitralizēt pretinieku, nest tam kaitējumu un iznīcināšanu. Konflikts starp grupām spēj stiprināt savstarpējas grupu attiecības, kā rezultātā, grupas saglabāšanu (Волков, ..., 2003).

Lai noskaidrotu gotu un sabiedrības pārstāvju viedokli par gotu subkultūru kā sabiedrības sastāvdaļu, tika veikts kvantitatīvs un kvalitatīvs pētījums.

Rezultāti un diskusija

Kvantitatīvajā pētījumā izlasi kopā veidoja 113 respondenti. Dati tika iegūti ar interneta starpniecību. Anketā tika uzdoti 20 jautājumi, no kuriem divi bija ar pāreju uz citu jautājumu, kā arī jautājumi ar vairākiem atbilžu variantiem un 4 pases jautājumi. Anketā autore izmantoja slēgtus, daļēji slēgtus un atvērtus jautājumus, lai precīzāk noskaidrotu sabiedrības viedokli par gotu subkultūru. Svarīgi bija noskaidrot sabiedrības informētību par gotu subkultūru, kā arī izpētīt iedzīvotāju viedokļus par gotiem un viņu dzīves veidu, un to, *kāpēc sabiedrībai veidojas konflikts ar gotu subkultūras pārstāvjiem* (skat. 1. att.).

1. att. Gotu subkultūras un sabiedrības pārstāvju konfliktu iemesli
(N=51, absolūtos skaitļos un procentos)

Uz jautājumu par konfliktu iemesliem atbildēja tikai tie respondenti, kuri uz jautājumu „Jūsaprāt, sabiedrības iedzīvotājiem veidojas konflikts ar gotu subkultūras pārstāvjiem?” atbildēja apstiprinoši, ar iespēju izvēlēties vairākus atbilžu variantus. Atšķirīgais gotu vizuālais tēls liek sabiedrības pārstāvjiem justies neomulīgi, jo valda uzskatu un gaumes lietas nesaderība. Par to liecina fakts, ka 43 respondenti atbildēja, ka konflikts veidojas tieši *izskata dēļ*. Kā zināms, konflikts veidojas arī, kad pastāv atšķirīgi uzskati. Šie konflikti veidojas ne tikai starp sabiedrības iedzīvotājiem un kādas subkultūras pārstāvjiem, bet arī starp citiem sabiedrības locekļiem, jo uzskatu neatbilstība pieņemtajiem standartiem ir viens no faktoriem, kas izraisa konfliktu sabiedrībā. Citiem aptaujātajiem sabiedrības locekļiem veidojas iespaids par gotiem bez iepriekšējās saskarsmes ar šo subkultūras pārstāvi, tāpēc viņu subjektīvais viedoklis var būt neadekvāts un veido nepareizu nostāju un attieksmi pret gotu subkultūras pārstāvjiem kopumā.

Kvalitatīvajā pētījumā, kurā datu iegūšanai izmantota strukturētā intervija, izlase tika veidota pēc „sniega pikas” principa, kad esošie respondenti, gotu subkultūras pārstāvji, norādīja uz iespējamajiem respondentiem. Respondenti pārsvarā ir no 18 līdz 22 vecuma, respektīvi, vidusskolas vecuma informanti. Respondentiem tika garantēta anonimitāte, intervijas tika kodētas. Strukturētajai intervijai tika sagatavoti 14 jautājumi, kuros iekļauti vairāki aspekti – konkrētā dzīves veida izvēle, atribūtikas izmantošana, sabiedrības attieksme pret subkultūru, konflikta esamība u.c., uz kuriem tika sniegtas konkrētas atbildes. Informatori bija objektīvi un atvērti, pilnībā izklāstīja savu nostāju un viedokli. Iegūtie dati tika analizēti interpretatīvi, citējot respondentu paustos viedokļus intervijās.

Iemesli, kāpēc goti ir izvēlējušies konkrēto dzīves veidu, ir dažādi, bet kā galveno gotu subkultūras pārstāvji pauž, kas tas slēpjās viņu dvēselē, „*ar to jau piedzimst*”. Viņiem ir atšķirīgs uzskats par lietām: kur citi sabiedrības locekļi saskata ļaunumu un tumsu, goti redz arī labo. Šie subkultūras pārstāvji ir ļoti radoši indivīdi – parasti viņi izpaužas mūzikā, dzejā.

Gotu subkultūras stils ir stingri ieturēts un pārdomāts, katrs sīkums ir izstrādāts un līdz galam izprasts. Tāpēc šī subkultūra ir tik atšķirīga no citiem sabiedrības pārstāvjiem, un iespējams šī iemesla dēļ sabiedrības locekļi nespēj pieņemt atšķirīgo. Varbūt ar savu izskatu un atribūtiķu gotu subkultūras pārstāvji mēģina paust sabiedrībai savas vērtības, parādot savu iekšējo pasauli caur izskatu un simboliem, jo verbāli pārsvarā viņi netiek saklausīti: „*Ar šo atribūtiķu vēlos paust, ka man vienkārši patīk šāds stils, ka kaut kādā ziņā tas ir mans dzīves veids. Arī to, ka esmu citādi domājoša persona.*” (8. informants) „*Es dzīvoju savu dzīvi, kā es to vēlos. Man nav obligāti kaut kas jāpierāda sabiedrībai, to, ka esmu atšķirīga vai citādāka, man svarīgi ir justies brīvai un pašai sev. Varbūt tas ir arī sava veida protests, jo es personīgi, mūsdienu modi un drēbes uzskatu par kaut ko šausmīgu un bezgaumīgu.*” (1. informants)

Svarīgi izprast, kā gotu skatījumā sabiedrības pārstāvji uztver gotu kultūru. Spilgts ir 6. respondenta viedoklis: „*Un sabiedrības viedokli var sadalīt 3 daļās. Viena daļa ir negatīvi noskaņota, otra ir vienaldzīga, bet trešajai patīk. Ir jāsaprot, ka katram gotam tāpat kā karam cilvēkam (jo gots arī ir tikai cilvēks) var būt gan labās, gan sliktās īpašības un, runājot par personību, katrs gots ir savā ziņā atšķirīgs un individuāls, bet apkārtējie cilvēki bieži visus gotus vērtē pēc savas pieredzes vai arī pēc kaut kur kaut kā dzirdēta. Šādi negatīvistiski rodas, jo saklausās par gotiem ļoti izplatītos stereotipus un aizspriedumus un varbūt pat dzīvē gotu tuvumā nav redzējuši, bet jau izturas kā vizinīši un spēj pateikt, ka goti ir slikti un riebīgi cilvēki. Vienaldzīgo cilvēku grupai vai nu nav bijusi saskare ar gotu, vai arī šie ir cilvēki, kuriem nav aizspriedumu un, kuri ir spējīgi pieņemt to, ka katram ir tiesības būt un izskatīties, kā viņš pats vēlas. Grupa ar pozitīvo viedokli par gotiem veidojas līdzīgi kā ar negatīvo, tikai atšķirība ir tā, ka šādi cilvēki ir satikuši pozitīva gota piemēru. Un arī no tā spriež par visu subkultūru kā tādu*”.

Analizējot gotu pārstāvju atbildes par konfliktiem ar pārējo sabiedrību, varēja secināt, ka pārsvarā konflikts veidojas citādā nepieņemšanas dēļ. Visa pamatā ir stereotipiska domāšana, nespēja pieņemt to, ka sabiedrības locekļi ir dažādi un, ja kāda konkrēta indivīda viedoklis atšķiras, tad sabiedrība kopumā nevēlas to pieņemt par normu, respektīvi, parādās konfliktējošas situācijas, sākot ar verbālo konfliktu līdz pat fiziskām vardarbības pazīmēm.

Salīdzinot ar abām pētnieciskajām pieejām iegūtos datus, novērojām, ka iegūtie rezultāti pārklājas, to sauc par triangulāciju. Šī iezīme spilgti parādījās, kad gan sabiedrības pārstāvji, gan goti izteica savu viedokli par gotu subkultūras pārstāvju vizuālo tēlu. Lielākā daļa respondentu uzskatīja, ka gotu vizuālais tēls atbaida, rada nepatiku un arī gotu pārstāvji uzvēra to, ka jūt negatīvu attieksmi no apkārtējiem sabiedrības locekļiem, kaut gan goti minēja arī to, ka pēdējā laikā sabiedrība pamazām pieņem gotu subkultūru u.c. Līdzīgi bija arī attiecībā uz cēloņiem, kas izraisa konfliktus starp sabiedrību un gotiem: abas respondentu grupas minēja stereotipisku domāšanu, arī bailes no svešādā.

Apkopojot empīriskos datus, varēja secināt, ka daudziem respondentiem – sabiedrības pārstāvjiem sagādāja problēmas atbildēt uz jautājumiem par gotiem, kā jau iepriekš minēts, savas neinformētības dēļ,

Secinājumi

1. Gotu subkultūras simboli pilda funkcijas, ar kuru palīdzību goti mijiedarbojas ar sabiedrību, parādot sevi kā atšķirīgus indivīdus.

2. Gotu subkultūra ir mazāka sociāla grupa nekā sabiedrība kopumā, tāpēc sabiedrības pārstāvji vēlas dominēt, uzstādīt savas vērtības un normas, tādēļ pastāv konflikts starp gotiem un sabiedrības pārstāvjiem.
3. Kopumā sabiedrība pārstāvju viedokļi par gotu subkultūru dalās 3 daļās: ir negatīvs, neitrāls un pozitīvas viedoklis. No šiem trim dominē negatīvais, lai gan, kad tiek uzdoti jautājumi par konkrētiem apdraudējumiem sabiedrībai no gotu puses, tos respondentiem ir grūti nosaukt.
4. Gotu subkultūras pārstāvji nemēģina uzspiest citiem sabiedrības locekļiem savas vērtības, normas un uzskatus.
5. Attiecībā uz cēloņiem, kas izraisa konfliktus starp sabiedrību un gotiem: abas respondentu grupas minēja stereotipisku domāšanu, arī bailes no svešādā, nespēju to pieņemt.
6. Izanalizējot pētījumā iegūtos datus, var apgalvot, ka pētījumā izvirzītā hipotēze „Sabiedrības pārstāvjiem ir negatīvs viedoklis pret gotu subkultūru” apstiprinājās.

Izmantotie informācijas avoti

1. Goti. Nevis dzīvesveids, bet pārliecība. Sk. internetā (24.02.2010.)
http://news.frut.lv/lv/economics/9109_2007_gads
2. Gotiskā subkultūra. Sk. internetā (24.02.2010.)
http://lv.wikipedia.org/wiki/Gotisk%C4%81_subkult%C5%ABra#.C4.AAsum.C4.81_par_gotiem
3. Волков Ю. Т., Добренков В. И., Нечипуренко В. Н., Попов А. В. (2003) Социология. Изд 2-ие Москва: Гардарики, 512 стр.
4. Гидденс Э. (1999) Социология. Москва: Эдиториал Урсс, 468 стр.
5. Грицанов А.А., Абушенко В.Л., Евелькин Г.М., Соколова Г.Н., Терещенко О.В., (2003) Энциклопедия «Социология». Минск: Книжный Дом, 1312 стр.
6. Джери. Д., Джери Дж. (2001) Большой толковый социологический словарь. Том 1., Москва: Вече, АСТ, 544 стр.
7. Лалетин Д. (2008) Культурология – учебное пособие, Воронеж: ВГПУ, 264 стр.
8. Смелзер Н. (1994) Социология. Москва: Феникс, 668 стр.
9. Фролов С. С., Основы социологии. Москва: Юристъ, 344 стр.

JAUNIEŠU KARJERAS ATTĪSTĪBAS IESPĒJAS PROJEKTĀ „DARBA VIETA JAUNIETIM”

YOUTH'S CAREER DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN THE PROJECT “THE EMPLOYMENT FOR YOUTH”

Inta Lagzdiņa

Tehniskās fakultātes 1. kursa studente

Līga Damberga

Zinātniskā vadītāja, Lekt., Mg.paed.

Abstract: At unstable economic change time in Latvia increasing attention is on the not yet fully used resources and one of them are youths who are exposed to unemployment. Experience in various countries shows that young people entering the labor market (job finding) according to their abilities and skills are problematic. Latvian youth is not only characterized by high unemployment, but also features such as incomplete education, emigration, skilled work, which significantly affect their further career and growth opportunities. Therefore the State Employment Agency (NVA) organizes the projects in which young people can involve and get working practices. In the research will be established youth work practice “The employment for youth” implication for career development and established consultations role in practice.

Atslēgas vārdi: karjeras attīstība, karjeras konsultācija, projekti, darba vieta jauniešiem, darba tirgus.

Ievads

Ikdienā mēs arvien vairāk sastopamies ar projektiem, kas skar visas mūsu dzīves jomas: zinātniskos pētījumus, kultūras sfēru, politiku, arī privāto jomu. Arvien vairāk rodas jaunas vajadzības pēc kaut kā uzlabojumiem vai inovācijām, vai ikdienā notiekošo procesu uzlabojumiem. Projekts šādos gadījumos ir kā atbilde uz radušos vajadzību. Projekti darbojas kā lēca, caur kuru organizācija vai atsevišķs indivīds var fokusēt resursus un pūliņus uz vēlamu rezultātu [2]. Sabiedrībā tiek uzskatīts, ka projekti ir viena no svarīgākajām līdzekļu ieguves iespējām. Autore uzskata, ka šobrīd tiek izstrādāti projekti, kas ir nozīmīgi ne tik daudz kā finansējuma dēļ, bet gan kā praktisku iemaņu iegūšanas iespēja.

Labklājības Ministrija (LM) īpašu uzmanību jauniešu nodarbinātībai sāka pievērst brīdī, kad ekonomiskās krīzes rezultātā strauji palielinājās bezdarbs un, kā izrādījās, viena no lielākajām grupām, kas stājas bezdarbnieku rindās, ir tieši jaunieši. Šogad kā bezdarbnieki reģistrējušies apmēram 23 tūkstoši jauniešu vecumā no 15 līdz 24 gadiem. tendence liecina, ka par 10,5% palielinājies tieši to jauniešu bezdarbnieku skaits, kuri ilgstoši, proti, ilgāk par gadu, nespēj atrast darbu. Tāpēc, plānojot aktīvās nodarbinātības pasākumus, īpaša uzmanība tika pievērsta tieši šai jauniešu grupai, kurai gan zināšanu, gan pieredzes un izglītības trūkuma dēļ ir visgrūtāk iekārtoties pastāvīgā darbā [1].

Visgrūtāk darbu atrast ir jauniešiem, kuri nav līdz šim strādājuši algotu darbu un kuriem ir problemātiski atrast darba vietu. Uzņēmumos šobrīd stingra prasība ir iepriekš iegūtā pieredze. Bet kā gan lai šis jauniešis to iegūst, ja neviens viņam nedod šādu iespēju? Tādēļ Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) rīko projektus, kuros jaunieši var iesaistīties un iegūt prakses vietas. NVA Eiropas Sociālā fonda (ESF) projekta „Kompleksi atbalsta pasākumi” ietvaros uzsāk īstenot jaunu nodarbinātības pasākumu bezdarbniekiem vecumā no 18 līdz 24 gadiem – „Darba vieta jauniešiem”, kas kā bezdarbnieki reģistrēti vismaz sešus mēnešus vai ir atgriezušies pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, vai arī ir cilvēki ar invaliditāti [3]. Aktivitātes mērķis ir veicināt, lai jaunieši bezdarbnieki, strādājot pie darba devēja, attīstītu darba iemaņas un prasmes, iegūtu darba pieredzi un kļūtu konkurētspējīgi darba tirgū.

Iesaistīties pasākumā un pakāpeniski apgūt darba pieredzi, prasmes un iemaņas pie darba devēja varēs līdz 9 mēnešiem. Pasākuma ietvaros konkrētais darba devējs slēgs darba līgumu ar jauniešu, tādējādi veicinot pastāvīgas darba vietas izveidi un jauniešu nodarbinātību arī pēc pasākuma noslēgšanās. Līdz ar to paredzams, ka darba vietas pieteiks tieši tie darba devēji, kam ir lielāka motivācija arī pēc pasākuma noslēgšanās atbalstīt jauniešu un attīstīt viņu spējas konkrētās profesijas apgūvē, nodrošinot darba vietu [3]. Jaunais pasākums paredz ne tikai teorētisku un praktisku iemaņu apguvi pie darba devēja, bet ilgtermiņā sekmē pastāvīgu darba vietu nodrošināšanu [1].

Pasākuma ietvaros darba devējs varēs saņemt ESF dotāciju algas nodrošināšanai jauniešiem bezdarbniekiem, proti, 100 latus pirmo sešu mēnešu laikā (par jauniešu ar invaliditāti – 150 latus mēnesī), bet 50 latus atlikušo trīs mēnešu laikā (par jauniešu ar invaliditāti – 100 Ls mēnesī). Savukārt darba devējam būs jānodrošina papildu finansējums jauniešu darba algas nodrošināšanai vismaz valstī noteiktās minimālās algas apmērā, kā arī sociālās apdrošināšanas izmaksu segšanai. Līdz ar to jauniešiem, strādājot izveidotajā darba vietā, saņems ne mazāk kā minimālo algu jeb 200 latus mēnesī. Dotāciju 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas varēs saņemt arī darba vadītājs, ja pie darba devēja būs nodarbināti pieci jaunieši bezdarbnieki [3].

Pētījuma mērķis ir noskaidrot karjeras konsultāciju nozīmi praksēs „Darba vieta jauniešiem” laikā, veidojot turpmāko karjeras attīstību. Nozīmīga loma darba tirgus jomā ir konsultācijām profesionālās karjeras izvēlei, kas ir viens no karjeras attīstības atbalsta sistēmas pakalpojumiem. Ar konsultāciju palīdzību tiks noskaidrotas jauniešu prakses gaitas organizācijā. Ar interviju palīdzību autore noskaidros darba devēju attieksmi pret praktizantiem, kā arī pašu jauniešu attieksmi pret praksi – cik augstu to vērtē un cik nopietni pret to attiecas un kādas karjeras iespējas saskata organizācijā. Konsultācijas tiks sniegtas daļai no pētījumā iekļautajiem jauniešiem. Pēc prakses beigām tiks veikts rezultātu salīdzinājums.

Pētījuma objekts: Jauniešu darba prakse un tās ietekme uz karjeras attīstību.

Pētījuma priekšmets: Jauniešu karjeras attīstības iespēju izvērtēšana prakses laikā un pēc tās.

Pētījuma mērķis: Noskaidrot karjeras konsultāciju ietekmi prakses laikā, veidojot turpmāko karjeras attīstību.

Pētījuma uzdevumi:

1. Apzināt, analizēt un izvērtēt informāciju:

- Literatūrā par karjeras attīstības teorijām;
- literatūrā par jauniešu nodarbinātību, to vietu darba tirgū;
- literatūrā par NVA projektu nozīmi un mērķu izpildi;

2. Personīgās pieredzes refleksija.

3. Noskaidrot kāda ir jauniešu līdzšinējā dalība jauniešu darba prakses projektos un to karjeras izaugsme pēc tā.

4. Prakses laikā veikt konsultācijas jauniešu grupai un novērot tās ietekmi uz tālāko karjeras izaugsmi.

5. Pārbaudīt kā mainās karjeras attīstība jauniešiem, kuriem tika veiktas konsultācijas.

6. Izpētīt jauniešu karjeras izaugsmes iespējas pēc prakses beigām.

7. Apkopot un apstrādāt pētījumu ceļā iegūtos datus, kā arī analizēt un izvērtēt iegūtos rezultātus.

8. Pētījumu rezultātu apkopošana, priekšlikumu un secinājumu izstrādāšana.

Pētījuma jautājumi:

- Kā pasākums „Darba vieta jauniešiem” ietekmē jauniešu karjeras attīstību?
- Kādas ir karjeras izaugsmes iespējas pēc darba prakses beigām?

Materiāli un metodes

Pētījuma metodes:

- teorētiskās literatūras analīze;
- pieredzes refleksija;
- novērojumi;
- ekspertvērtējums un ekspertintervijas;
- iegūto datu analīze.

Pētījumā iekļautie jaunieši tiks sadalīti divās grupās. Viena jauniešu grupa tiks konsultēta prakses laikā. Konsultāciju mērķis ir palīdzēt jauniešiem veidot un attīstīt savu karjeru. Konsultāciju laikā būs nepieciešamas labas komunikācijas spējas, lai konsultācija varētu noritēt pēc iespējas labāk un veiksmīgāk. Konsultantam vispirms būs jāatrod kopīga valoda ar jauniešu un saruna jāveido tā, lai jauniešiem veltītos sarunu turpināt un iejustos klienta „ādā”. Svarīgi, lai jauniešiem justos brīvi un

konsultācija palīdzētu prakses laikā veikt pienācīgi darba pienākumus un palīdzēt atrisināt problēmas, ja tādas rastos prakses laikā. Galvenais konsultācijas mērķis ir virzīt jauniēt pa karjeras kāpnēm. Parādīt, ka jauniešu darba prakse var būt kā lielisks atspēriens turpmākajai karjeras attīstībai.

Rezultāti un diskusija

Vēlamie pētījuma rezultāti:

- Jaunieši pēc darba prakses beigām ir ieguvuši patstāvīgu darba vietu, ne tikai prakses vietā, bet arī citos konkurētspējīgos uzņēmumos kā vērtīgi darbinieki.
- Prakses laikā darba devēji izaudzinājuši darbiniekus, kuri jau iepazinušies ar uzņēmuma specifiku un apguvuši darbā nepieciešamās iemaņas un pretendē uz pastāvīgu darba vietu.
- Pēc prakses beigām, ja prakses vietā jauniētis patstāvīgi strādāt nevar palikt, tās vadītājs sniedz rekomendācijas jauniešiem priekš citām darba vietām.
- Ar konsultāciju palīdzību jauniētis tiek iedrošināts un tam tiek sniegts atbalsts tālākai karjeras attīstībai.
- Projekts palīdz socializēties jauniešiem sabiedrībā, kā arī darba vidē vai konkrētā darba vietā.

Ar pētījuma palīdzību autore vēlas noskaidrot kādas ir jauniešu iespējas pēc prakses beigām palikt darba vietā kā pastāvīgi darbinieki vai kādas ir to turpmākās iespējas integrēties darba tirgū, jo prakses laikā tiek iegūta vērtīga darba pieredze.

Pētījumā tiks ietvertas karjeras konsultācijas jauniešiem, kas iesaistījušies darba praksē. Daļai jauniešu tiks piedāvātas konsultācijas par darba prakses norisi, kā arī problēmām, ar kurām nācies saskarties prakses laikā. Konsultācija par karjeras izaugsmes iespēju konkrētajā darba vietā vai citā uzņēmumā iegūtajā prakses jomā. Ar konsultanta palīdzību tiks noskaidrota vai izvēlēta profesija ir atbilstoša viņam.

Pētījumā tiks iekļauti vairāki jaunieši, no kuriem puse saņems konsultācijas. Tiks salīdzinātas jauniešu grupas, kuras strādāja bez un kuras ar konsultanta palīdzību. Tiks izvērtētas atšķirīgās un kopīgās lietas un iezīmes.

Secinājumi

1. Ņemot vērā mūsdienu nodarbinātības un darba tirgus apstākļus, ir svarīgi, lai jaunieši iesaistītos dažādos projektos, caur kuriem tie var iegūt vērtīgu darba pieredzi, kas noder turpmāk, integrējoties darba tirgū.
2. Ar projektu un darba prakses palīdzību, jaunieši veiksmīgi pēc tam atrod darba vietu un strādā labi atalgotu darbu.
3. Ar konsultanta palīdzību tiek palīdzēts atrisināt dažādas radušās problēmas saistībā ar nodarbinātību un ar iekļaušanos darba tirgū pēc darba prakses beigām.
4. Konsultants sniedz atbalstu un iedrošina jauniētis turpināt savu karjeras izaugsmi.

Izmantotie informācijas avoti

1. „Darba vieta jauniētis” – jauns pasākums bezdarbniekiem. (Skat.int. 22.03.2011.)
<http://www.lv.lv/index.php?menu=doc&id=228860>
2. Geipele I., Tambovceva T. (2004) Projektu vadīšana. Rīga: Valters un Rapa, 187 lpp.
3. Latvijas Republikas Ministru kabinets. Ar ES struktūrfondu atbalstu veidos darba vietas jauniešiem bezdarbniekiem. (Skat.int. 22.03.2011.)
<http://www.mk.gov.lv/lv/aktuali/zinas/2011gads/03/010311-lm-10>

INFORMĀCIJAS UN ZINĀŠANU NOZĪME SABIEDRĪBĀ

THE ROLE OF INFORMATION AND KNOWLEDGE IN SOCIETY

Solveiga Isačenko
Tehniskās fakultātes 1. kursa maģistrante
Inita Soika
Zinātniskā vadītāja, Mg.paed.

Abstract: Human development is closely linked to an information processing. Information society skills to get, record and create new information is a key opportunity to individuals' well being. The Forming of the information society is a development-oriented process, but the basic idea of this process are to give equal opportunities.

Atslēgas vārdi: informācija, zināšanas.

Ievads

Kompetencēs, kuras profesionāli ļauj veikt karjeras konsultanta pienākumus, kā arī veikt zinātniski pētniecisko darbu, ietilpst izpratne par izglītības, ekonomikas un darba tirgus attīstības procesiem. Lai gan gadsimtiem ritot ir mainījušās sabiedriskās iekārtas un ir pieaugusi sabiedrības intelektuālā bagātība, jautājumi par informācijas tālāku nodošanu un saņemšanu ir arvien aktuāli.

Saņemt patiesu informāciju tās izmantošanai savlaicīgi ir viens no galvenajiem karjeras konsultanta veiksmīgas darbības priekšnoteikumiem, vienlīdz būtiski saņemt kvalitatīvu informāciju ir arī karjeras konsultanta klientiem, tādēļ karjeras konsultantam ir nepieciešama prasme analizēt, vākt, kombinēt un interpretēt iegūto informāciju, lai palīdzētu klientam izprast viņa vēlmju un vajadzību atbilstību konkrētā laika iespējām izglītībā un darba tirgū.

Informācijas nozīme sabiedrības attīstībā

Pieaugot informācijas vienību skaitam, ir mainījušās cilvēku saziņas formas, saturs un saziņas intensitāte. Palielinoties zinātnes un tehnikas attīstībai, saziņa kļūst informacionāli arvien blīvāka. Pārmaiņu pamatā ir tehnoloģiskā cikla: *idejas rašanās- tās praktiskā realizācija – izplatība sabiedrībā (kur, savukārt, uz tās bāzes tiek ģenerētas jaunas idejas)* – realizācijas ātruma pieaugums (Sporāne, 2002). Savukārt, Edvīns Karnītis (2004) uzskata, ka pieaugošais apstrādājamās informācijas apjoms un augstāks tās apstrādes līmenis vienmēr ir bijusi jaunas, attīstītākas sociālās sistēmas pamatiezīme.

Sabiedrībā notiekošo procesu regulēšanai tiek izstrādāti arvien jauni dokumenti. Pieaugošais apstrādājamās informācijas apjoms ietekmē arī karjeras konsultanta darbību, jo karjeras konsultantam ir jāpieņem straujās pārmaiņas, jāapgūst dokumentos iekļautie jaunie jēdzieni un jaunā informācija ir jāiekļauj savā zināšanu sistēmā. Saskaņā ar karjeras konsultanta Profesijas standartu (2005), karjeras konsultantam ir nepieciešamas zināšanas pedagoģijā, psiholoģijā, konsultēšanas metodikā, likumdošanā, komunikācijas zinātnēs, socioloģijā u.c. Tādējādi, valdības stratēģiskajos dokumentos, kas ir saistoši arī karjeras konsultantiem, izglītības darbiniekiem, nodarbinātības dienestu darbiniekiem, sabiedrību raksturojošos jēdzienus *informācijas sabiedrība* un *zināšanu sabiedrība* varam skaidrot izmantojot sabiedrības zinātņu teorijas. B. Briede un L. Pēks (2004) atzīmē, ka teorētiski un praktiski aktuālas problēmas bieži sastopamas tieši zinātnes nozaru *pārsegumu* vietās.

Svešvārdu vārdnīcā (1999) tiek skaidrots, ka informācija ir ziņas, dati, ko cilvēki vāc, apstrādā, glabā, tiražē un nodod cits citam. Informācija ir arī jebkuri atspoguļojumi (arī nedzīvajā dabā), kas ir izteikti ar kādu kodu palīdzību. Krievu zinātnieks V. Kazijevs (Dzirkale-Maļavkina, 2007) ir pārliecināts, ka informācija ir zināšanu pieaudzēšana, attīstīšana, aktualizēšana, kas rodas cilvēka mērķtiecīgā intelektuālās darbības procesā. Informācija un zināšanas nerodas uzreiz- pirms tam notiek uzkrāšana, apjēgšana, izmēģinājuma datu un viedokļu sistematizācija. Tikai šī procesa rezultātā rodas zināšanas, bet šim procesam ir nepieciešama domāšana.

Jēdzieni *informāciju sabiedrība* un *zināšanu sabiedrība* radās Rietumeiropā 20. gadsimta sešdesmitajos gados. Par *informācijas sabiedrības teorijas* pamatlicējiem tiek uzskatīti J. Masuda un A. Smits (Sporāne, 2002). Informācijas sabiedrības svarīgākā vērtība ir informācija, tā ir pamatresurss, bet vadošā loma tiek piešķirta informācijas tehnoloģijām. Jo lielāks informācijas apjoms pieder kādam

subjektam, kas stājas tirgus attiecībās, jo labvēlīgāka būs viņa darījumu situācija. Par galveno tirgus attīstības noteikumu kļūst kvalitatīvas informācijas ražošana.

Arī viens no futuroloģijas pamatlicējiem Alvins Tofflers (Sporāne, 2002) uzskata, ka *informācijas sabiedrībā* galvenais ir informācijas ražošana, apstrāde un izplatīšana, kā arī ar to saistītie produkti, iekārtas, tehnoloģijas un pakalpojumi, tomēr viņš atzīst, ka pasaule ir pakļauta informācijas lavīnveida spiedienam, kas reizēm robežojas ar garīgu terorismu, rodas informācijas pārsātinātība. A. Tofflers izeju no šī stāvokļa saskata spējā vērtēt informāciju. Viņš uzskata, ka nākotnes sabiedrībā nozīmīgākā nozare būs izglītība kā zināšanu organizēšanas un izvērtēšanas nodrošinātāja, jo tā ļaus kvalitatīvi orientēties informācijas plūsmā.

Informācijas sabiedrībā prasme iegūt, fiksēt un radīt jaunu informāciju ir galvenā indivīda labklājības palielināšanas iespēju un sociālās vērtības mēraukla (Komercedarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.-2013. gadam, 2007). Savukārt, Sporāne (2002) atzīst, ka *informācijas sabiedrības* veidošana prasa visu nacionālo intelektuālo resursu apvienošanu, jo valsts un sabiedrības spēja efektīgi uzkrāt un izmantot informāciju lielā mērā nosaka sabiedrības dzīves kvalitāti, bet *informācijas sabiedrības* galvenā prece un galvenais ražošanas produkts ir zināšanas.

Vācu autoru E. Gintera un V. Millera (Sporāne, 2002) viedoklis, ka uz zināšanām bāzētu vērtību radīšana atslogo cilvēkus. Vairāk ieguldot informācijas tehnoloģijās notiek pāreja uz pakalpojumu sektoriem, bet fiziskais darbs virtualizējas un zaudē savu nozīmi. Šīs izmaiņas maina vērtību skalu no materiālām darbībām uz darbībām, kas saistītas ar zināšanām un informāciju.

Autores Tatjana Koķe un Ingrīda Muraškovska (2007) uzskata, ka *zināšanu sabiedrība* ir cilvēku sociālo attiecību sistēma, kas nodrošina augstu inovāciju pakāpi un kurā katrs indivīds spēj panākt augstu līdzdalības pakāpi zināšanas apgūstot, izmantojot, kā arī radot jaunas zināšanas. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā (2000) jēdziens *zināšanas* tiek skaidrots kā sistematizēts objektivizētu atziņu kopums, ko cilvēks ieguvis mācoties, darba pieredzē, pētniecībā u.tml. Savukārt, *inovācija* ir process, kurā jaunas zinātniskās, tehniskās, sociālās, kultūras, vai citas jomas idejas, izstrādes un tehnoloģijas tiek īstenotas tirgū pieprasītā un konkurētspējīgā produktā vai pakalpojumā (Komercedarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.-2013. gadam, 2007).

Zināšanu sabiedrības veidošanā viens no galvenajiem priekšnoteikumiem ir informācijas pieejamība un prasme to izmantot, bet kā nozīmīgākās prasmes saistībā ar informācijas izmantošanu tiek norādītas prasmes informāciju analizēt, vākt, saglabāt, interpretēt, kombinēt, kā arī izmantot informāciju un jaunākās tehnoloģijas un tehnikas iekārtas.

Zināšanu sabiedrībā ekonomisko procesu virza informācija un zināšanas. Sabiedrības attīstību nosaka piekļuve informācijai un prasme šo informāciju pārvaldīt, kā arī savlaicīga un pakāpeniska investīciju plūsmas pārorientēšana uz nemateriālām vērtībām – sabiedrības sociālo kapitālu, izprotot šī kapitāla būtisko lomu ekonomisko procesu apritē (Komercedarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.-2013. gadam, 2007). Arī Noteikumos par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.-2013. gadam (2006), tiek akcentēts, ka Latvijas valsts *galvenais resurss ir iedzīvotāju zināšanas un gudrība, to prasmīga un mērķtiecīga izmantošana... Izraugoties zināšanas par valsts attīstības noteicošo resursu, cilvēks kā zināšanu radītājs un nesējs kļūst par galveno attīstības virzītājspēku un ieguvēju.*

J. Šreiders (Maļavkina-Dzirkale, 2007) atzīmē, ka informācija kā pārveidota zināšanu forma nav identiska pašām zināšanām. Informācija eksistē kā sabiedrībā eksistējoši un nododami teksti (šī vārda vispārinošā nozīmē), bet zināšanas eksistē kā zinātāju personīgais īpašums.

Informācijas un zināšanu sakarība (Sporāne, 2002)

Informācija	Zināšanas
<i>Redzama</i>	<i>Neredzamas</i>
<i>Pastāv neatkarīgi no rīcības un lēmumiem</i>	<i>Cieši saistītas ar rīcību un lēmumiem</i>
<i>Formāts mainās pēc darbības procesa</i>	<i>Domas mainās pēc darbības procesa</i>
<i>Fizisks produkts</i>	<i>Garīgs produkts</i>
<i>Pastāv neatkarīgi no esošās vides</i>	<i>Identificējas ar esošo vidi</i>
<i>Viegli pārvietojama</i>	<i>„Pārvietojas”</i>
<i>Dublējama</i>	<i>Iegūstamas mācoties, dublējas</i>

Spēja radīt jaunas idejas un tās komerciāli izmantot ir zināšanu ekonomikas izaugsmes galvenais virzītājspēks. Sekmīgā jaunrades procesā ieguvēji ir visi partneri. Informācijas sabiedrības veidošana ir uz attīstību vērsts process, bet šī procesa pamatideja ir nodrošināt vienlīdzību iespējās, kas ir valstu un starptautisko apvienību uzdevums (Karnītis, 2004), bet vai šīs iespējas tiks izmantotas, ir atkarīgs no paša indivīda.

Secinājumi

1. Cilvēces attīstība ir cieši saistīta ar pieejamās informācijas apstrādi.
2. *Informācija* un *zināšanas* nav identiski jēdzieni, tāpat kā nav identiski arī jēdzieni *informācijas sabiedrība* un *zināšanu sabiedrība*.
3. Kvalitatīvs pakalpojums tiek sniegts izmantojot tikai aktuālu informāciju.

Izmantotie informācijas avoti

1. Briede B., Pēks L., 2004. Maģistra darba izstrādāšana: LLU, IMI, 95 lpp., 18 pielikumi.
2. Dzirkale-Maļavkina Dž. Izpratne par informācijas jēdzienu un būtību // Izglītības iestādes bibliotēkāra rokasgrāmata, Nr.1(2007.), Rīga: LU, 3.–6. lpp.
3. Karnītis E., 2004. Informācijas sabiedrība – Latvijas iespējas un uzdrošināšanās. Rīga: Pētergailis, 208 lpp.
4. Koķe T., Muraškova. Latvija ceļā uz zināšanu sabiedrību: izpratne un izaicinājumi // Izglītība zināšanu sabiedrības attīstībai. – Rīga: Zinātne, 2007, 121.–141. lpp.; http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_1587_SAK_Izglitiba_Latvijaa_tituli.pdf
5. Komercedarbības konkurētspējas un inovācijas veicināšanas programma 2007.–2013. gadam, 2007, www.em.gov.lv/em/images/.../item_file_17550_emprog_p2.doc
6. Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.-2013. gadam, 2006, <http://www.likumi.lv/doc.php?id=139505&from=off>
7. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. – Rīga: Zvaigzne, 2000, 248 lpp.
8. Profesijas standarts: karjeras konsultants, 2005, [visc.gov.lv/saturs/profizgl/standarti/ps0367.pdf](http://www.visc.gov.lv/saturs/profizgl/standarti/ps0367.pdf)
9. Sporāne B., 2002. Informācijas sabiedrības teorijas aspekti. – Rīga: Latvijas Universitāte, 159. lpp.
10. Svešvārdu vārdnīca. – Rīga: Jumava, 1999.

KARJERAS IZVĒLES IESPĒJAS PĒC PAMATSKOLAS ABSOLVĒŠANAS CAREER OPTIONS AFTER GRADUATING FROM ELEMENTARY SCHOOL

Jelizaveta Stankeviča
Tehniskās fakultātes 1. kursa studente
Regīna Baltušīte
Zinātniskā vadītāja, Mg.phil.

Abstract: The theme of paper is „Career options after graduating from elementary school”. In this article the author researched the characterizations of students from grade 8 to 9, particularly the identity formation and self-development process in adolescence, occupational identity status development, determinants of vocational and school choice, trends in adolescents’ work values.

Atslēgas vārdi: pamatskolas absolventi, pusaudži, karjera, izvēle.

Ievads

Katrs cilvēks kādu dienu ir aizdomājies par to, kurā vecumā ir jāsāk karjeras plānošana un tās attīstīšana. Konkrēts vecums nav noteikts, dažreiz cilvēki nodzīvo visu mūžu, tā arī ne īstenojot savus plānus. Jau 9. klasē skolēniem ir jāizdara pirmā lielākā izvēle savā karjeras plānošanā un vadīšanā, pieņemot lēmumu, vai turpināt izglītību vidusskolā vai profesionālās izglītības iestādē.

Pētījuma objekts: Karjeras izvēles iespējas.

Pētījuma priekšmets: Pamatskolas absolventu karjeras izvēles iespējas.

Pētījuma mērķis: Karjeras izvēles iespēju pēc pamatskolas absolvēšanas apzināšana. Rekomendāciju sniegšana esošas situācijas mainīšanai.

Pētījuma jautājumi:

1. Kādas ir karjeras izvēles iespējas skolēniem pēc pamatskolas absolvēšanas?
2. Vai profesionālo izglītības iestāžu piedāvājums ir atbilstošs skolēnu interesēm?
3. Kā karjeras konsultants var atbalstīt pamatskolas skolēnus karjeras izvēlē?

Pētījuma uzdevumi: apzināt, analizēt un izvērtēt teorētisko informāciju: literatūrā par profesionālo izglītību; ES un LR dokumentos par izglītību; personīgās pieredzes refleksija; pētījuma norises vietas (pētniecības prakses bāzes organizācijas) iepazīšana; pētījuma respondentu mērķgrupas izvēle, pētījuma iztvērums kopas veidošana; aptaujas anketas izstrādāšana; izstrādātās aptaujas anketas aprobācija pilotpētījumā; aptaujas anketas un/vai pētījuma plāna korekcija; datu vākšana ar koriģētās aptaujas anketas palīdzību; datu vākšanas rezultātā iegūtās informācijas apkopošana; pārskata tabulu veidošana; iegūto datu primārā un sekundārā matemātiskā apstrāde; rezultātu analīze un izvērtēšana; pētījuma atskaites un atskaites prezentācijas sagatavošana; pētījuma rezultātu aprobācija; priekšlikumu un secinājumu izstrādāšana.

Pētījuma teorētiskais pamats. Darba teorētiskais pamats veidots, balstoties uz vairāku autoru atziņām un uzskatiem, kā arī starptautiska mēroga dokumentiem par izglītību. Darbā zinātniskās literatūras analīzes ietvaros par profesiju indivīda karjeras attīstības kontekstā, tika salīdzināti šādu autoru viedokļi: Supers, Fukujama, Holands, Krumbolcs, Giddens, Šteinberga, Tunne, Kons u.c. autori. Par profesionālās identifikācijas procesu pusaudžu vecumposmā tika salīdzināti šādu autoru viedokļi: Marsija, Elkoņins, Vigotskis, Zelmenis, Lieģeniece, Špona u.c. autori. Par pusaudžu tālāk izglītības un nodarbinātības tendencēm mūsdienu mainīgajā situācijā tika salīdzināti šādu autoru viedokļi: Krumbolcs, Hendersons, Spillermans u.c. autori.

Pētījuma norises vieta: vispārējās izglītības iestādē (Olaines 2.vidusskola).

Pētījuma dalībnieki: 8. – 9. klases skolēni.

Pētījuma norises laiks: 2011. – 2012. gads.

Zinātniskais un praktiskais devums, novitāte: Apzināta situācija karjeras izvēlē pēc pamatskolas un izstrādāti ieteikumi situācijas mainīšanai.

Pētāmās problēmas teorētiskās nostādnēs:

Jēdziena „karjera” izpratne: Mūsdienās cilvēki pārsvarā ir ieinteresēti veidot tādu karjeru, kas rēķinātos ar viņu personīgajām un ģimenes vajadzībām, ieskaitot bērnu izglītību, partnera karjeru un dzīves kvalitātes uzlabošanas iespējas [4].

Jēdzienam karjera ir raksturīgi dažādi skatījumi, tātad ir vairākas definīcijas. Plašākā nozīmē karjeru var nosaukt par pakāpenisku attīstību cilvēka dzīves pamatsfērās – ģimenes, darba, atpūtas (brīvais laiks) jomās, bet šaurākā nozīmē – stāvokļa dinamiskumu un aktivitāti personīgajā un profesionālajā darbībā [4].

Salīdzinot definīcijas, var secināt, ka karjera ir mērķtiecīga cilvēka darbība savu mērķu sasniegšanai, sevis apliecināšanai, savu spēju un talantu pierādīšana. Tā ir dotumu attīstība, aktivitāte personīgajā dzīvē, sava Es kā personības apliecinājums, kā arī materiālā stāvokļa uzlabošana, popularitātes un augstāku amatu iegūšana. Karjera ir veiksmīgi saplānota dzīve ar dabu, ģimeni, garīgajām un estētiskajām vērtībām, pilsoniskums un labi pavadīts atpūtas laiks. Jauna karjeras izpratne paredz, ka karjeras attīstība aptver ne tikai profesiju, bet visu cilvēka mainīgo dzīves kontekstu un personību kopumā.

Karjeras izglītība: Karjeras izglītība ir veids, kā palīdzēt indivīdiem attīstīt zināšanas, izpratni un prasmes, kas nepieciešamas, lai pieņemtu lēmumus, plānotu un vadītu savas karjeras attīstību visa mūža garumā. Karjeras izglītības mērķi ir: pašattīstība, karjeras izpēte/izmēģināšana, karjeras vadība [1]. Karjeras *plānošana* un veidošana ir ne tikai profesionālās dzīves posmu konkrēta izstrāde, bet gan sava likteņa kontrole. Lai to veiksmīgi realizētu, ir labi jāizprot profesionālā pasaule un jāzina, ko no tās vēlēties sev. Viens no visbūtiskākajiem profesionālās pasaules aspektiem ir veiksmīga profesijas izvēle atbilstoši savām interesēm un spējām [11].

Profesijas izvēle: Profesijas izvēle – dažādu faktoru ietekme (spējas, intereses, konkrētas prasmes, vēlme uzturēt kontaktus, pašapziņa, tiekšanās pēc prestiža, ekonomiskas vajadzības, darba pieredze, dzimuma sociālā loma, ģimenes ietekme un piederība noteiktam sociālam slānim u.tml.) indivīda patstāvīgi pieņemts lēmums nodarboties konkrētā tautsaimniecības nozarē.

S. Fukujama uzskata, ka pusaudzīm, izvēloties profesiju, nepieciešams noskaidrot šādas pozīcijas: ko dara, kur strādā, kādam jābūt speciālistam, kas skolā īpaši jā mācās, kur un kā profesiju apgūst, kādas ir radniecīgās profesijas [14]. F. Parsons, uzskatīja, ka karjeras izvēle balstās precīzās zināšanās par sevi, detalizētās zināšanās par darbu un spējā izdarīt izvēli starp divām iespējām [13]. Dž. Holands dažādo personību tipu teoriju balstīja uz pieņemumu, ka cilvēki sliecas izvēlēties nodarbošanos, kas atspoguļo viņu personību un, tāpēc, ka cilvēkus piesaista noteikta nodarbošanās, vide atspoguļo viņu personību. Holands klasificē sešu tipu personības, atbilstoši katram tipam raksturo tā aktivitātes un piemēroto profesiju.

Labākais no personības pašrealizācijas iespēju viedokļa būtu uzskatāms variants, kad pusaudzis savu profesionālo ceļu izvēlas atbilstoši savām spējām, interesēm, iespējām, apzināti izvērtēt faktorus un apzināties savas reālās iespējas.

Karjeras izvēli ietekmējošie faktori: Nenoliedzami svarīgs karjeras plānošanas virzītājspēks ir karjeras izvēli ietekmējoši faktori, kas ietekmē ne tikai karjeras plānošanu, bet arī attīstību, kā arī lēmumus un uzdevumus, palīdzot cilvēkam sasniegt profesionālisma virsotnes. Analizējot karjeras attīstības teorijas var izdalīt divu veidu karjeras izvēli ietekmējošos faktorus – iekšējos un ārējos.

Iekšējie faktori: individuālie faktori (dotības, spējas, iemaņas, attieksmes, vērtības, kompetences, atbildība, intereses, godkāre, zināšanas); psihosociālie/emocionālie faktori (pašvērtējums, motivācija, mērķtiecīgums, bailes, šaubas).

Ārējie faktori ir: politiski ekonomiskā situācija (pasaulē, valstī, reģionā, pašvaldībās – novadā, pilsētā, pagastā); sociālekonomiskie faktori (sociālais stāvoklis, dzimums, tautība, finansiālā atbalsta esamība, darba piedāvājums un pieprasījums); izglītības sistēma un izglītības kvalitāte (pedagogi, situācijas, iespējas, pretestības, nepastāvīgums); sociālie faktori (sabiedrība, kontakti, izglītības un darba pieredze); ģimenes faktori (vecāku profesijas, mātes un tēva loma, tuvākie radi, draugi, vienaudži).

Izanalizējot šos faktorus var redzēt, ka vislielākā nozīme ir cilvēka individuālajam īpatnībām, no tām atkarīga gan indivīda karjeras attīstība, gan tās plānošana.

Raksturosim pusaudzi, balstoties uz karjeras attīstības teorijām. Pēc L. Ginsberga profesionālās karjeras attīstības teorijas, pusaudzis atrodas 1. – gatavošanās – stadijā. Skolēns gatavojas iziet „pasaulē”. Līdzīgi šo stadiju raksturo arī R. Havigursts, viņš to nosauc par strādājošā identitātes iegūšanas stadiju. Skolēns pamatskolā vēl nestrādā, bet piemēro sev strādājošā lomu. Savukārt D. Supers šo stadiju nosauc par izpētes posmu. Skolēns izpēta specialitātes un profesijas.

Karjeras lēmumu pieņemšana: Lēmums jāpieņem balstoties uz vispārīgiem principiem, izanalizējot iespējamus ietekmējošos faktorus. Jāanalizē praktiski apsvērumi, un konkrētā gadījumā jāprognozē iespējamie ieguvumi.

Dž.D. Krumbolcs piedāvā lēmumu pieņemšanas septiņu pakāpju modeli: 1. Problēmas noteikšana. Lēmuma nepieciešamības apzināšana. 2. Darbības plāna izveide. Lēmuma pieņemšana. 3. Vērtību noskaidrošana – pašnovērošana un pasaules uzskata vispārīgumu pārbaude. 4. Alternatīvu noteikšana. Alternatīvu meklēšana. 5. Iespējamo rezultātu noteikšana. Informācijas vākšana. 6. Alternatīvu izslēgšana. Informācijas izvērtēšana. 7. Darbības uzsākšana. Plānošana un sešu iepriekšējo lēmumu pieņemšanas pakāpju rezultāta izpilde [12].

Faktiski lēmumu nevar uzskatīt par pieņemtu līdz brīdim, kamēr nevienam tā īstenošana nav kļuvusi par pienākumu un nav jāuzņemas atbildība par šā pasākuma norisi [10]. Karjeras lēmumu pieņemšana turpinās visu cilvēka dzīvi. Lēmumu pieņemšana ir saistīta ar konkrētu mērķu formulēšanu un izvirzīšanu.

Profesionālās identifikācijas process pusaudžu vecumposmā: Pusaudža vecums ir nozīmīgs posms personības veidošanās procesā. Šajā periodā būtiskākais ir Es identitātes atrašana vai arī intensīva tās meklēšana, profesijas izvēles saskaņošana ar pašnovērtējumu un pretenziju līmeni, visu kognitīvo procesu intelektualizācija. Identitāte tiek skaidrota kā Es stabilitātes un nepārtrauktības izjūta, kas saglabājas, neraugoties uz vides pārmaiņām [2].

Lai pilnīgāk izprastu identitātes kristalizācijas priekšnoteikumus, attīstība jāaplūko sistemātiski, izdalot vairākus faktorus: bioloģisko (dzimumnobriešana, somatiskās organisma pārmaiņas), sociālo (jauni sociālie apstākļi, jaunas prasības un darbība, jaunas attiecības ar pieaugušajiem un vienaudžiem, jaunu lomu apguve), psiholoģisko (domāšanas funkciju sarežģīšanās, emocionālās sfērās diferenciacija, gribas sfēras paplašināšanās) [7]. Visi šie faktori ir savstarpēji cieši saistīti un cits citu ietekmē, tādējādi veidojas integratīva pieeja personības attīstības izpratnei.

Viena no sarežģītākajām pusaudžu vecuma posma problēmām ir profesionālās pašrealizācijas izvēle. Sabiedrība izvirza pusaudžiem noteiktas prasības – dzīves ceļa noteikšanu, profesijas izvēli – tāpat pašnoteikšanos sabiedrībā. Pusaudzis apkopo visu savas dzīves pieredzi, izvērtē savas sociālās lomas, pārdomā un prognozē nākotnes perspektīvas, risina emocionālā apjukuma, pašizjūtu un pašattieksmes problēmas, pretstatot savu Es pozitīvo un negatīvo identitāti.

Katram skolēnam karjeras plānošanas un profesijas izvēles process notiek citādāk, bet apmēram var izšķirt trīs grupas: 1. Pārāgri izšķīries. Vēl nav pārdzīvojis identitātes krīzi, bet izlēmis savu nākotnes karjeras ceļu, pamatojoties uz citu ietekmēm. 2. Novērtētājs. Pārdzīvo identitātes krīzi: izzina iespējas, alternatīvas, meklē savu identitāti, bet nav izvēlējis karjeras ceļu. 3. Nosvērtais. Pārdzīvojis identitātes krīzi, pats sevi atradis, izvēlējis noteiktu karjeras ceļu, cenšas to īstenot [8].

Valsts un sabiedrības intereses prasa nodrošināt ekonomikas un kultūras nozares ar labi sagatavotiem kadriem. Skolēna interesēs ir atrast sev visvairāk piemērotu specialitāti. Svarīgi jau laikus orientēties profesijās, kā arī apzināties savas spējas un intereses.

Pusaudžu tālāk izglītības tendences pēc pamatskolas absolvēšanas: Latvijas nacionālās attīstības plāns 2007. – 2013. gadam uzsver, ka Latvijai nepieciešama uz zināšanām balstīta attīstība. Ieguldījumiem izglītības sistēmā jānodrošina būtiski uzlabojumi izglītības sistēmas spējā pielāgoties darba tirgus mainīgajām prasībām, jāuzlabo visu līmeņu izglītības pieejamība, jāpalielina reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalība un atbildība profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā.

Mūsdienu skolēniem ne tikai jāveic izvēle starp profesionālās vai akadēmiskās izglītības iegūšanu, bet arī to realizācijas iespējām darba tirgū.

Pēc pamatskolas absolvēšanas ir iespējas apgūt: vispārējās vidējās izglītības programmu, vidējās profesionālās izglītības programmu vai arodizglītības programmu.

Vidējā izglītība – izglītības pakāpe, kurā notiek daudzpusīga personības pilnveide, mērķtiecīga un padziļināta izaugsme apzināti izraudzītā vispārējās vai profesionālās izglītības vai arī vispārējās un profesionālās izglītības virzienā, sagatavošanās studijām augstākajā izglītības pakāpē vai profesionālajai darbībai, iesaiste sabiedrības dzīvē.

Profesionālās izglītības uzdevums ir radīt iespējas izglītības turpināšanai pēc pamatskolas vai vidusskolas beigšanas, lai apgūtu sākotnējo profesionālo kvalifikāciju, attīstītu spējas profesionālajai tālākizglītībai, iegūtu tiesības izglītības turpināšanai augstākā izglītības pakāpē.

Arodizglītības programmu var apgūt arodizglītības iestādēs. Šīs pakāpes izglītības programmas ir paredzētas kvalificētu strādnieku sagatavošanai.

Karjeras konsultants kā viens no skolēnu karjeras plānošanas un profesijas izvēles procesa veicinātājiem: Viens no izglītības uzdevumiem ir sekmēt tāda kompetenta, konkurētspējīga profesionāļa tapšanu, kas ir spējīgs pamatoti izvēlēties, īstenot un virzīt savu profesionālo karjeru, strādāt izraudzītā darba jomā Latvijas valsts, ģimenes un paša labā, pilnveidot profesionālo meistarību vai elastīgi mainīt profesiju [6].

Karjeras atbalsta programma – tā ir plaša pasākumu programma, kurā ietilpst ekonomiskās situācijas, dažādu profesiju darbinieku nepieciešamības izpēte; profesionālā izglītošana – pusaudžu informēšana par pieprasījumu pēc dažādu profesiju speciālistiem un iepazīstināšana ar katras šīs profesijas īpatnībām, pusaudžu psiholoģisko un fizioloģisko spēju noteikšana, lai noskaidrotu viņa piemērotības pakāpi darbam vai citā profesijā.

Karjeras atbalsta pasākumi ir veidojami, kā integrēta, pēctecīga karjeras izglītības programma, kas organiski iekļaujas pamatizglītības un vidējās izglītības apguves procesā.

Viens no galvenajiem skolas karjeras konsultanta uzdevumiem ir veicināt skolēna profesijas izvēles procesu, līdz ar to sekmēt viņa karjeras attīstību.

Karjeras konsultanta karjeras atbalsta programmai jābūt saistītai ar pamatskolas programmu – jābūt kā loģiskam turpinājumam. Tas noteikti palīdzēs karjeras konsultantam veikt galveno uzdevumu – vadīt katra sava klienta personības attīstību.

Karjeras izvēles stundas iekļauj audzināšanas stundu vai arī interešu izglītības programmā. Mēnesī plāno 1 – 2 karjeras izvēles stundas. Programmu adaptē atbilstoši skolēnu grupai un vecumam, tiek īstenota pakāpeniski, arvien palielinot uzdevumu un aktivitātes sarežģītības pakāpi.

Karjeras izvēles stundu plānojums: 1. Kas ir karjera? Kādēļ ir svarīga karjeras veidošana? Pieprasījums un konkurence darba tirgū. 2. Sevis izzināšana – Kas es esmu? Manas ģimenes darba pieredze. Pašportreta veidošana. 3. Karjeras pētīšana – Uz ko es tiecos? Kādi ir mani darba ieradumi? Kādas ir manas prasmes? Kā iegūt un pētīt informāciju par darba tirgu? Kāda izglītība nepieciešama? Kas ir pašvērtējums? Mani karjeras izvēles varianti. 4. Karjeras plānošana – Kā es to varu sasniegt? Manas dzīves un karjeras plāns. Izglītība un karjera. Darba intervijas. Karjeras novērtēšanas kritēriji. Mans atbalsta tīkls karjeras plānošanā. Mans izglītības plāns.

Materiāli un metodes

Pētījumā izmantotās metodes: zinātniskās literatūras un dokumentu materiālu apzināšana, analīze, atziņu apkopojums un izvērtējums; pieredzes refleksija, datu ieguves metode – aptauja ar pētījumam speciāli veidotas anketas palīdzību; neparametrisko aprakstošo un secinošo statistiku noteikšana.

Respondentu skaits ir 100 skolēni (8. klase).

Eksperimenta metodikas izstrādāšana par karjeras izvēles iespējām pēc pamatskolas absolvēšanas – 2011. gada marts-augusts. Vēlāk sekos metodikas koriģēšana izmantojot pilotpētījumā iegūto pieredzi. Karjeras izvēles iespējas pēc pamatskolas pētījumi 2011. gada septembris-oktobris. Pētījumos iegūto datu apstrāde, interpretēšana un pētījuma atskaites sagatavošana 2011. gada oktobris-novembris.

Pētījuma gaitas apraksts: Ekspertiem tiek piedāvāts izvērtēt eksperimenta metodiku, sekos metodikas koriģēšana. Rezultātā plānots organizēt kvazi eksperimentu. Divu pētījuma respondentu mērķgrupu izvēle, izstrādātās aptaujas anketas aprobācija, datu vākšanas rezultātā iegūtās informācijas apkopšana, datu matemātiskā apstrāde un rezultātu izvērtēšana. Vēlāk plānots vienai no grupām piedāvāt karjeras konsultanta pakalpojumus (karjeras atbalsta programma skolēniem, pedagogiem,

vecākiem). Pēc karjeras atbalsta programmas realizēšanas veikt vēlreiz aptauju un salīdzināt iegūtus rezultātus.

Rezultāti un diskusija

Pēc pirmā pētījumā iegūtajiem rezultātiem, kas tika veikts Olaines 2. vidusskolas 9. kl. skolēnu vidū var secināt, ka:

- 98% aptaujāto skolēnu ir aktuāls jautājums par profesijas un skolas izvēli;
- 83,33% skolēnu uzskata, ka izglītība ir nepieciešama, lai veiksmīgu konkurētu darba tirgū;
- sākotnēji tiek pieņemts lēmums par profesijas izvēli, tikai vēlāk tiek izdarīta skolas izvēle, kurā tiks apgūta izraudzītā profesija;
- nozīmīgākie faktori profesijas izvēlē ir: karjeras iespējas, profesijas pieprasījums darba tirgū, iespējamais atalgojums;
- svarīgākie informācijas iegūšanas avoti karjeras lēmuma pieņemšanai ir: internets, atvērto durvju dienas skolās, vecāki, draugi;
- profesijas izvēlei nepieciešamās informācijas iegūšanu apgrūtina tas, ka informācijas ir ļoti daudz, tā ir dažāda un reizēm pretrunīga, grūti orientēties dotajā informācijā.

Iedziļinoties lēmuma pieņemšanas procesā, var izdalīt vienu centrālo aspektu – pat tad, kad mēs jau šķietami zinām, kādu izvēli veiks, mēs esam ļoti ieinteresēti jebkādā papildinformāciju par aktuālo tēmu. Laikā, kad zināšanas, starptautiskā izglītība un darba pieredze paver daudz iespējas, izvēloties savu nākamo profesiju pusaudžu vēlmēs un vajadzības pēc informācijas par mācībām un darbu kļūst arvien lielākas. Jo karjeras plānošanā pusaudžiem ir nepietiekama informācija par darba tirgu un tā attīstības perspektīvām; par izglītības iespējām pieejamā informācija nav pilnīga un nav apkopota ērti lietojamā veidā; skolēnu nespēja izvēlēties un saprast, ko vēlas; fragmentārs priekšstats par turpmāko izglītību un profesiju jomām; dažāds informētības līmenis un informācijas kvalitāte par studiju iespējām un profesionālo attīstību, kā arī ir vērojama dažādu skolēnu sasniegšanas instrumentu nozīmīguma maiņa. Tas liecina, jo vairāk informācijas ir skolēniem, jo lielākas izredzes, ka pieņemtais lēmums būs objektīvs.

Aktuāls jautājums ir karjeras attīstības atbalsta sistēma – pasākumu kopums, kas dod indivīdam jebkurā dzīves posmā visa mūža garumā identificēt savas intereses, spējas, prasmes, pieredzi, lai pieņemtu apzinātus lēmumus par izglītības un/vai profesijas izvēli un lai organizētu un vadītu savu individuālo dzīves ceļu mācību, darba un citās jomās, kurās šīs spējas un pieredze tiek apgūtas un/vai pielietotas. Izglītības procesā karjeras izvēlē sniegtajiem pakalpojumiem ir jābūt tādiem, lai palīdzētu skolēniem saprast savas intereses un spējas, saprast darba tirgu, apgūt un attīstīt savas karjeras vadīšanas prasmes. Šim darbam jābūt mērķtiecīgi organizētam visus skolas gadus. Svarīgi, lai skolēni pēc iespējas agrāk saņemtu informāciju un padomus, kas dotu viņiem iespēju pamatoti izvēlēties pašu vēlmēm un spējām noderīgu turpmākās izglītības un darba dzīves virzienu. Skolotāja un skolas karjeras konsultanta uzdevums ir ne tikai palīdzēt skolēniem attīstīt savu personību, t.i., veidot pašapziņu, iemācīties izprast pašam sevi, novērtēt savu pieredzi, sasniegumus, personiskās īpašības, stiprās un vājās puses, bet arī lai izpētītu dažādas karjeras veidošanas iespējas, rosinot skolēnus pieņemt svarīgus lēmumus savai dzīvei. Prasme motivēt skolēnus mūžizglītībai un apzinātai karjeras izvēlei ir atbildīgs skolas uzdevums. Laba izglītība palīdzēs skolēniem apzināties karjeras veidošanas iespējas. Vēlēšanās realizēt svarīgus nākotnes plānus veicinās skolēnu motivāciju mācīties

Apkopota un izvērtēta informācija par karjeras izvēles iespējām pēc pamatskolas absolvēšanas Latvijas novados. Izpētīti Olaines 2. vidusskolas pusaudžu karjeras izvēles ietekmējošie faktori, nākotnes plāni, karjeras informācijas pietiekamība, visbiežāk izvēlētas profesijas. Rezultātā izstrādāts un aprobēts karjeras atbalsta modelis Olaines 2. vidusskolā.

Secinājumi

1. Karjera ir mērķtiecīga cilvēka darbība savu mērķu sasniegšanai – sevis apliecināšanai, savu spēju un talantu pierādīšana, dotumu attīstība, aktivitāte personīgajā dzīvē, sava Es kā personības apliecinājums, kā arī materiālā stāvokļa uzlabošana, popularitātes un augstāku amatu iegūšana, veiksmīgi saplānota dzīve ar dabu, ģimeni, garīgajām un estētiskajām vērtībām, pilsoniskums un labi pavadīts atpūtas laiks.

2. Karjeras veidošana ir nepārtraukts process, tā ietver sevī tādas mērķtiecīgas darbības, kā informācija par karjeras attīstību, karjeras izglītību, karjeras plānošanu, profesionālās piemērotības noteikšanu, darba izmēģinājumus un darbā noturēšanās prasmju apguvi.
3. Karjeras izglītība ir veids, kā palīdzēt indivīdiem attīstīt zināšanas, izpratni un prasmes, kas nepieciešamas, lai pieņemtu lēmumus, plānotu un vadītu savas karjeras attīstību visa mūža garumā.
4. Karjeras atbalsta pasākumi ir nepieciešami jau pamatskolās, tiem jāturpinās vidusskolās, kā arī vēlāk koledžās un augstskolās.
5. Karjeras atbalsta programma – tā ir plaša pasākumu programma, kurā ietilpst ekonomiskās situācijas, dažādu profesiju darbinieku nepieciešamības izpēte. Karjeras atbalsta pasākumi ir veidojami, kā integrēta pēctecīga karjeras izglītības programma.
6. Profesijas izvēle ir ļoti nozīmīgs posms cilvēka dzīvē. Profesijas izvēle ir atkarīga no daudziem faktoriem. Var izdalīt vairākus personības profesionālās pašrealizācijas izvēles tipus, kurus nosaka kāda ārēja vai iekšēja faktora dominēšana.
7. Personība profesionālajā izvēlē var orientēties uz agri parādījušos spēju attīstības pamata. Labākais no personības pašrealizācijas iespēju viedokļa būtu uzskatāms variants, kad pusaudzis savu profesionālo ceļu izvēlas atbilstoši savām spējām, interesēm, iespējām, apzināti izvērtēt faktorus un apzināties savas reālās iespējas.
8. Viena no sarežģītākajām pusaudžu vecuma posma problēmām ir profesionālās pašrealizācijas izvēle.

Izmantotie informācijas avoti

1. Alksne S. Antonova A., u.c. Karjeras izglītība 10. – 12. klasei. Profesionālās izglītības attīstības aģentūra. Rīga: Citrons, 2006. 224 lpp.
2. Eriksons E. H. Identitāte: jaunība un krīze. Rīga: Jumava, 1998. 271 lpp.
3. Giddens A. Sociology. Cambridge: Polity press, 1993. 194 p.
4. Lasmane Z. Sociālais darbs kā profesionāla karjera Latvijā. Rīga: SDSPA „Attīstība”, 2001. 94 lpp.
5. Skujiņa V., u.c. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 248 lpp.
6. Šmite A. Skolas vadītāja darbam. Rīga: RaKa, 1998. 190 lpp.
7. Šteinberga A., Tunne I. Jauniešu pašizjūta un vērtības. Rīga: RaKa, 1999. 131 lpp.
8. Personības attīstības ģimenē, skolā un augstskolā. – Rīga: LU Pedagoģijas un psiholoģijas institūts, 1999. 90 lpp.
9. Advanced Learner's Dictionary. Oxford: Oxford University Press, 1995. 1600 p.
10. Drucker P. F. (2007) Harvard Business Review. Lēmumu pieņemšana. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2007. 6. – 12. lpp.
11. Heller R. Manager's handbook. New York: DK Publishing, 2002. 256 p.
12. Krumboltz J. D., Henderson S. J. A learning theory for career counselors. Adult career development: Concepts, Issues and Practices. Third edition. UK: National Career Development Association, 2002. 452 p.
13. Zunker V.G. Career counseling: Applied concepts of life planning. Sixth edition. Belmont: Wadsworth, 2002. 668 p.
14. Фукуяма С. Теоретические основы профессиональной ориентации. Москва: Московский университет, 1989. 105 с.

SKOLOTĀJA PERSONĪBA THE PERSONALITY OF TEACHER

Diāna Skudra

Tehniskās fakultātes Mājas vide un vizuālā māksla izglītībā 1. kursa studente

Anita Aizsila

Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: In this work is examined teacher's personality – what is the well – known pedagogues' opinion about a teacher's personality, how the modern teacher's personality differs from the ideal teacher's personality and what is the pupils' view of modern and ideal teacher.

Atslēgas vārdi: ideāls, personība, skolotājs.

Ievads

Skolotājs ir vienas no senākajām profesijām pasaulē pārstāvis. Priekšstats par skolotāju laika gaitā mēdz ļoti izmainīties, tādēļ liekas interesanti noskaidrot, kāda ir mūsdienu skolotāja personība un kāds priekšstats par mūsdienu skolotāju un ideālu skolotāju ir izveidojies skolēniem. Pētījuma temata izvēli un aktualitāti noteica sabiedrībā plaši izvērstā diskusija par skolu optimizāciju, skolotāju kompetenci, skolēnu un skolotāju attiecībām mācību procesā.

Darba mērķis ir noskaidrot, kāds ir mūsdienu skolotāja personības raksturojums un kāds ir ideāla skolotāja tēls skolēnu vērtējumā.

Lai izpildītu daba mērķi, esmu izvirzījusi šādus uzdevumus:

- iegūt, atlasīt un sistematizēt informāciju par skolotāja personību;
- izveidot aptaujas anketu par mūsdienu skolotāja un ideāla skolotāja raksturīgākajām iezīmēm;
- apkopot anketās iegūtos datus.

Pētnieciskais darbs sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā ir raksturota skolotāja personība. Otrajā daļā ir apkopoti un salīdzināti dati no anketām par mūsdienu skolotāja un ideāla skolotāja raksturīgākajām īpašībām. Nobeigumā ir secinājumi un izmantotie informācijas avoti.

Materiāli un metodes

Sabiedrības attīstības gaitā mainās priekšstats par to, kādam jābūt skolotājam 21. gadsimtā. Lai noskaidrotu pētāmo problēmu vispirms izmantoju teorētiskās pētīšanas metodes – zinātniskās un pedagoģiskās literatūras apzināšana un analīze par skolotāja personības raksturīgākajām iezīmēm mūsdienu izglītības sistēmā. Teorētisko pamatu veido J. Anspaka, M. Fulana, J. Grestes atziņas.

Empīriskās metodes – aptaujas metode ar anketas palīdzību. Iegūto datu matemātiskā apstrāde, analīze un interpretācija.

Rezultāti un diskusija

1. daļa. Skolotāja personība

Laika gaitā ir izveidojušies daudzi un dažādi priekšstati par to, kāda ir skolotāja personība un kādam būtu jābūt ideālam skolotājam. Tomēr, vai vispār pastāv ideāls skolotājs, un ar ko viņš atšķiras no parasta skolotāja?

Pētot Latvijā slavenu pedagogu darbus, noskaidroju, ka viņiem ir bijis savs ideāla skolotāja paraugs, piemēram, 20. gadsimtā plaši pazīstamais pedagogs Jānis Greste ir atzinīgi izteicies par savu skolotāju Pēteri Rasu, raksturodams viņu kā cilvēku, kuram „bija temperaments, bija zināšanas, bija metode, kas visus turēja sasprindzinātā uzmanībā; viņa stundā nevarēja garlaikoties” [2]. Ideālam skolotājam ir jābūt savai mācīšanas metodei, kas liktu skolēniem ar interesi darboties un iesaistīties mācību procesā, jo tikai skolotājs, kurš darbojas mērķtiecīgi un sistemātiski, spēj panākt labus rezultātus. Iepazīstoties ar J. Grestes atstāto pedagoģisko mantojumu, man īpaši saistošs likās viņa novēlējums skolotājiem „... saglabājiet gaišu galvu, karstu sirdi, čaklas rokas un stingru mugurkaulu”, jo spēja nepārtraukti mācīties, ar degsmi un enerģiju ķerties klāt visām grūtībām, kas skolotāju sagaida

viņa darbā, un rakstura stingrība turēties pie saviem principiem ir īpašības, kas nepieciešamas ikvienam skolotājam.

Līdzīgi raksturota ir arī skolotāja Alma Upīte-Anspaka, kuras stundās „gan tika izvirzītas stingras prasības, bet tomēr līdzī nāca gandarījuma prieks par atrisinātajiem uzdevumiem” [3]. Viņa mācēja saistīt skolēnu uzmanību ar dažādiem stāstiem par ceļojumiem, kas papildināja vienmuļo mācību vielu. J. Anspaks uzsver, ka skolotājam ir jāmeklē apvienot iejūtīgumu un prasīgumu, lai nodrošinātu līdzsvarotu mācību un attīstības procesa vadību. Viss ir jāmeklē darīt ar mēru, jo pārāk stingra mācīšana vai visatļautība nevar novest pie laba rezultāta.

Parasti atzinīgi tiek vērtēti ne tikai tie skolotāji, kuri paši ir radoši un spējīgi ieinteresēt skolēnus, bet arī tie, kuri ļauj pašiem skolēniem radoši izpausties, nodarboties ar to, kas viņiem tajā brīdī šķiet svarīgs, nepieciešams. Piemēram, visiem bērniem patīk skolotājs, kas nerājas, ja bērni ar starpbrīža sākšanos uzreiz skrien laukā un pikojas pie skolas. Skolēni novērtē šādu skolotāja, jo viņš izprot bērnu vēlmes un vajadzības, ir saprotošs.

Viena no svarīgākajām īpašībām, kas ir nepieciešama skolotājam, lai skolēnos nerastos vienaldzīga attieksme pret skolotāja mācīto, ir prasme sasaistīt mācību saturu ar reālo dzīvi, jo tikai tad, kad skolēns sapratīs mācību praktisko nozīmi, viņš ar interesi klausīsies skolotājā un ar nepacietību gaidīs nākošo stundu pie attiecīgā skolotāja.

Mūsdienīgam skolotājam ir jāprot apmierināt ne tikai dažādās un mainīgās skolēnu vajadzības, bet arī jāpielāgojas straujajām tehnoloģiju izmaiņām, jo prasmīga prezentāciju izmantošana mācību procesā, mācību filmu un citu videomateriālu, attēlu izmantošana ceļ skolotāja prestižu skolēnu vidū un nodrošina uzskatāmāku mācību vielas izklāstu, kas atvieglo tā uztveri un iegaumēšanu. „Skolotājam ir jābūt atvērtam jaunām iespējām un pietiekoši centīgam, lai nekas netraucētu skolēnam piekļūšanu nepieciešamajām zināšanām” [1].

Skolotājam ir jābūt autoritātei un cilvēkam ar savu redzējumu, viedokli, jo skolēnus visvairāk ietekmē un viņi visvairāk respektē tādu cilvēku, kuram piemīt harizmātiskas personības īpašības. Tādēļ ir svarīgi, lai skolotājs vienmēr darbotos ar konkrētu mērķi. Skolotājs saviem skolēniem kalpo par piemēru, kam līdzināties, tādēļ skolotājam ir nepārtraukti jāmeklē un jāpapildina savas zināšanas, tādā veidā rādot viņiem labu paraugu. Tas viņam palīdzēs pilnveidot savas mācību metodes un parādīt skolēniem, ka cītīgi mācās ne tikai skolēni, bet arī skolotāji. „Nevar būt mācīties spējīgi skolēni, ja nav mācīties spējīgu skolotāju” [1].

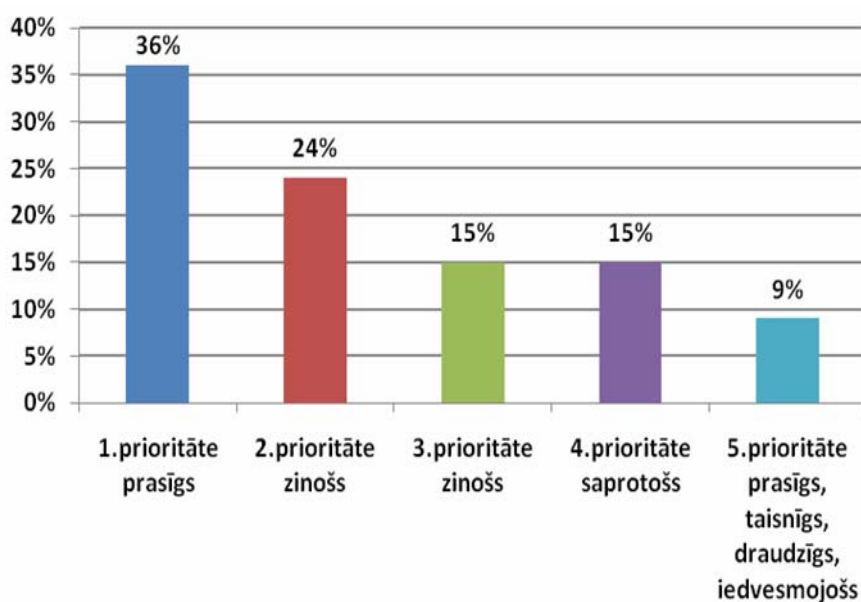
Neatņemamas skolotāja personības iezīmes ir optimisms un humora izjūta, jo daudz vairāk var panākt ar pozitīvu attieksmi pret dzīvi un pret skolēniem. Tā kā skolotājs arī ir cilvēks, nevis tikai līdzeklis zināšanu tālākai nodošanai, tad ir svarīgi, lai skolotājam piemistu „spēja dzīvot brīvi, lai viņš pārāk nepieturētos pie novecojušām zināšanām, noteikumiem, lai viņš būtu atvērts un elastīgs” [4]. Skolotājs var pārdzīvot un just, bet tajā pašā laikā viņam ir arī jāprot būt iecietīgam un empātiskam, ar prasmī pieņemt otru tādu, kāds viņš ir patiesībā, jo katrs cilvēks ir atšķirīgs.

Apkopojot latviešu pedagogu domas par skolotāja personību, var konstatēt, ka viena no raksturīgām mūsdienu skolotāja personības īpašībām ir kompetence – gan vispārējā pedagoģiskā, gan sociālā un konkrētā mācību priekšmeta kompetence. Mūsdienās mainās mācīšanas veids, saturs un metodes, un ieguvēji būs tie, kas prātī risināt problēmas, kritiski domāt, strādāt komandā, orientēties modernajās tehnoloģijās.

2. daļa. Aptaujas rezultātu apkopojums par skolotāja personību

Lai noskaidrotu skolēnu priekšstatu par mūsdienu skolotāja personību un to, kāds, viņuprāt, ir ideāls skolotājs, izveidoju aptaujas anketu. Aptauja tika veikta Jelgavas Spīdolas ģimnāzijas 11. klasēs. No 62 aizpildītām anketām datu apkopošanai derīgas bija 53 anketas. Anketa sastāv no 3 jautājumiem.

Pirmajā jautājumā no piedāvātajām īpašībām ar iespēju pievienot savu variantu skolēnam bija jāizvēlas un jāsakārto prioritārā secībā piecas īpašības, kuras, viņuprāt, ir visraksturīgākās mūsdienu skolotājam. Apkopojot anketas rezultātus, tika noskaidrots, ka pēc skolēnu domām raksturīgākās mūsdienu skolotāja īpašības ir prasīgs, zinošs, saprotošs, prasīgs, taisnīgs, draudzīgs un iedvesmojošs (sk. 1. att.).

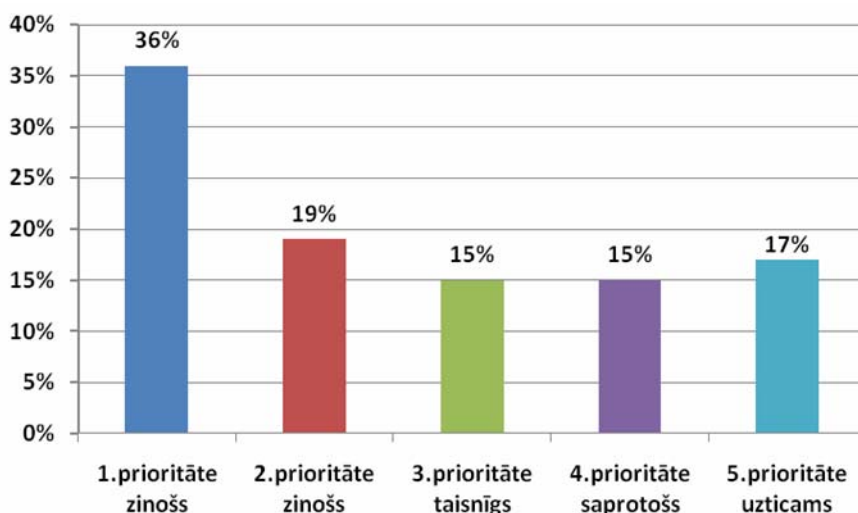

1. att. Mūsdienu skolotāja raksturīgākās īpašības

Aptaujas rezultāti norāda uz to, ka mūsdienu skolotājs ne tikai labi pārzina savu mācāmo priekšmetu un izvirza stingras prasības skolēniem, tādējādi nodrošinot disciplīnu, bet arī spēj nodibināt kontaktu ar skolēnu un radīt viņā interesi.

Otrajā jautājumā, ar tādiem pašiem nosacījumiem kā iepriekš, skolēnam bija jāizvēlas īpašības, kuras viņš visaugstāk vērtē skolotāja personībā. Apkopojot anketas datus, tika noskaidrots, ka skolēni visaugstāk vērtē tādas īpašības kā zinošs (kā 1. prioritāti norādīja 36% skolēnu, kā 2. prioritāti – 17% un kā 3. prioritāti – 15%), saprotošs (kā 2. prioritāti norādīja 17% skolēnu), taisnīgs (kā 4. prioritāti norādīja 19% skolēnu) un draudzīgs (kā 5. prioritāti norādīja 19% skolēnu). Šādi rezultāti parāda, ka lielākā daļa mūsdienu skolotāja raksturīgāko īpašību ir arī tās pašas īpašības, kuras skolēni viņu personībā vērtē visaugstāk.

Trešajā jautājumā skolēnam bija jāuzraksta prioritārā secībā piecas īpašības, kuras, viņaprāt, ir svarīgākās ideāla skolotāja personībā. Apkopojot anketas, tika noskaidrots, ka skolēni par ideāla skolotāja svarīgākajām uzskata īpašības zinošs, taisnīgs, saprotošs un uzticams (sk. 2. att.).

2. att. Svarīgākās ideāla skolotāja īpašības

Izpētot anketās iegūtos datus var secināt, ka gandrīz visas mūsdienu skolotāja īpašības ir tās pašas, kuras skolēni skolotāja personībā vērtē visaugstāk, turklāt pēc skolēnu domām mūsdienu skolotāja un ideāla skolotāja personības ir ļoti līdzīgas. Ja mūsdienu skolotājs spētu iegūt lielāku skolēnu uzticību,

tad varētu pat teikt, ka viņam piemīt visas ideāla skolotāja svarīgākās īpašības. Protams, šis ir tikai vispārīgs mūsdienu un ideāla skolotāja raksturojums, jo pētījumā tika atspoguļotas tikai visbiežāk atzīmētās īpašības.

Secinājumi

Apkopojot no informācijas avotiem iegūtos materiālus un aptaujā iegūtos rezultātus, izveidoju šādus secinājumus:

1. Pēc skolēnu domām mūsdienu skolotāja un ideāla skolotāja personības ir ļoti līdzīgas, jo to abu raksturīgākās īpašības ir zinošs, taisnīgs un saprotošs, kuras ir arī tās īpašības, kuras skolēni skolotāja personībā vērtē visaugstāk.
2. Skolotāja personībā skolēni pirmkārt visaugstāk vērtē īpašības, kas nodrošina plašu un produktīvu zināšanu nodošanu, iemācīšanu skolēnam, piemēram, tādas īpašības kā zinošs, kompetents, prasīgs, un tikai pēc tam tādas īpašības, kas nodrošina draudzīgas, siltas un tuvas attiecības starp skolēnu un skolotāju, piemēram, draudzīgs, uzticams.
3. Mūsdienu skolotāja personība ir ļoti daudzšķautņaina, tāpat kā priekšstati par ideālu skolotāju ir daudzi un dažādi, tādēļ nav viena vienīga kritērija vai unikāla raksturojuma pēc kura varētu strikti nodalīt, kurš ir un kurš nav ideāls skolotājs, katram cilvēkam var būt savs priekšstats.

Ja mūsdienās skolotājs ir zinošs, prasīgs, saprotošs, taisnīgs, uzticams, radošs un enerģisks, ar pozitīvu skatu uz dzīvi un vēlmi nemitīgi pilnveidot savas zināšanas un prasmes, tad ir iespējams, ka daļai savu skolēnu viņš kalpo par ideāla skolotāja paraugu.

Izmantotie informācijas avoti

1. Fulans M. Pārmaiņu spēki. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 166 lpp.
2. Greste J. ...kā dzeņa vēders. Rīga: Liesma, 1977. 96 lpp.
3. Krūze A. Laikmets un personība: rakstu krājums. Rīga: Raka, 2008. 395 lpp.
4. Šmite A. Izglītības iestādes vadība. Rīga: Raka, 2004. 256 lpp.

MĀKSLA – SKOLĒNU RADOŠĀS AKTIVITĀTES VEICINĀTĀJA MĀJTURĪBAS UN INFORMĀTIKAS STUNDĀS

ARTS – CREATIVE ACTIVITY ENABLERS OF PUPILS IN HOUSEHOLD AND INFORMATICS LESSONS

Elīna Skutele

Tehniskās fakultātes Mājas vide un informātika izglītībā 4. kursa studente

Anita Aizsila

Zinātniskā vadītāja, asoc.profesore, Dr.paed.

Abstract: An important education task is to ensure students' creative activities unfolding and development opportunities. Students' contact to art in general education is currently minimal – usually only in artistic subjects. Consequently, the art instead of naturally converge with the student's everyday life, is just an ordinary school subject, as the calculation formulas in mathematics and word class in Latvian language lessons. But using artistic elements in lessons, students' creative activity would be encouraged. Students would be able to creative expression in usual activity, but creating original and innovative solutions.

Atslēgas vārdi: māksla, radošā aktivitāte, mācību process.

Ievads

Nozīmīgs izglītības uzdevums ir nodrošināt skolēnu radošās aktivitātes atraisīšanas un attīstības iespējas. Skolēnu saskare ar mākslu mācībās vispārizglītojošā skolā šobrīd ir minimāla – pārsvarā tikai ar mākslu saistītos mācību priekšmetos. Līdz ar to māksla nevis dabiski saplūst ar skolēna ikdienu, bet ir tikai parasta mācību tēma, kā aprēķina formulas matemātikā un vārdu šķiras latviešu valodas stundās. Bet mākslas elementus izmantojot mācību stundās, tiktu veicināta skolēnu radošā aktivitāte. Skolēni spētu radoši izpausties it kā parastās darbībās, bet radot oriģinālus un novatoriskus risinājumus.

Materiāli un metodes

„Mākslinieciskās izglītības strāvas pārstāvji skolas galveno uzdevumu saskata bērna radošā potenciāla attīstīšanā un garīgo spēju izkopšanā” (Anspaks, 2004). Mākslai piemīt spēja radīt mākslu, un skolotājs var to izmantot savā pedagoģiskajā darbībā.

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā radošums ir definēts kā „spēja radīt jaunas materiālās vai garīgās vērtības vai sakārtot idejas un reālās īstenības parādības īpatnējās attiecībās, izteikt oriģinālas, interesantas domas, pieejas u.tml.” (Skujiņa, 2000).

Mājturības un tehnoloģiju un informātikas stundās mākslu iespējams iesaistīt katrā tās veidā (mūzika, literatūra, teātra māksla, vizuāli plastiskā māksla, deju un kustību māksla), veicinot skolēnu radošo aktivitāti. Katrs mākslas veids nosaka atšķirīgas mācību metodes un formas, līdz ar to skolēns var radoši izpausties, izmantojot dažādas maņas un savus dotumus. Katram skolēnam ir mākslas joma, kurā tas jūtas vairāk pārliecināts par sevi, līdz ar to, izmantojot dažādus mākslas elementus, skolēni spēj ne tikai attīstīt jaunas prasmes, bet arī izpaust katram savus dabas dotos talantus.

Lai pētītu mākslas ietekmi uz mācību procesu, tika veikts pedagoģiskais eksperiments, kura ietvaros informātikas stundās 5. klasei izmantoti stundu tēmām piemēroti mākslas elementi. Eksperimentā piedalījās 18 respondenti.

Informātikas stundās 5. klases skolēniem, apgūstot prezentāciju lietotni, tika iesaistīti mākslas elementi. Pedagoģiskā eksperimenta noslēgumā praktiskais darbs ar vērtējumu prezentāciju lietotnē tika veidots par izrādi „Skroderdienas Silmačos” (lugas autors Rūdolfs Blaumanis). Lai attīstītu skolēnu spēju atraisīti uzstāties publikas priekšā, prezentāciju aizstāvēšana notika kā neliela izrāde. Pirms individuālās runāšanas skolēni izspēlēja fragmentus no izrādes „Skroderdienas Silmačos”. Tas rosināja viņus brīvāk runāt par izveidoto prezentāciju, neuztraucoties par skatītājiem.

Lai izvērtētu mākslas elementu izmantošanu mājturības un tehnoloģiju stundās, skolēni mācību procesā apguva jaunas zināšanas un prasmes ar mākslas palīdzību. Piemēram, 5. klases skolēni, apgūstot tēmu „Latviešu etnogrāfija”, iepazīna arī mūziku, literatūru, vizuāli plastisko mākslu, deju un kustību mākslu. Apgūstot latviešu etnogrāfiskās zīmes, skolēni mācījās tās saskatīt tautisko deju

kustībās (gan Latviešu Vispārējo Dziesmu un Deju svētku video, gan pašu izdejtā tautas dejās), saklausīt un izdziedāt tautasdziesmās, kā arī uzzīmēt tās vienotā simboliskā kompozīcijā.

Lai pētītu mākslas elementu izmantošanas efektivitāti skolēnu radošuma veicināšanā, tika veikta skolēnu aptauja, izmantojot anketēšanu. Anketā skolēniem vajadzēja atbildēt uz 10 jautājumiem. Apkopojot skolēnu atbildes, varēja secināt, ka skolēnus visvairāk saistīja iespēja savstarpēji sadarboties lugas „Skroderdienas Silmačos” fragmentos. Kā pamatojums tika minēta iespēja kopīgi pasmieties, redzēt citam citu nepierastā veidā, kā arī izkustēties stundas laikā. Savu aktivitāti nodarbībās skolēni vērtēja kā vidēju un augstu. Pēc savas aktivitātes pašvērtējuma bija iespējams uzrakstīt paskaidrojumu savam vērtējumam. Varēja secināt, ka skolēni, kas sevi novērtējuši kā vidēji aktīvus stundu laikā, ir paškritiskāki (piemēram, paskaidrojumā minēts, ka gribējies iedalīto lomu nospēlēt labāk). Tātad skolēni ne vien aktīvi darbojās stundas laikā, bet arī vēlējās uzlabot savu sniegumu.

Lai pierādītu, ka mākslas elementu izmantošana sekmē skolēnu radošuma attīstību, raksta autore izstrādāja metodisko materiālu. Metodisko materiālu vērtēja pieredzes bagāti 5 eksperti. Tika veikta arī profesionālās dienasgrāmatas rakstīšana pašrefleksijas nolūkos.

Māksla rosina radošumu ne vien skolēniem, bet arī aktivizē skolotāju metodisko materiālu izstrādi, novitāti un, neskatoties uz laikietilpīgo procesu, tas ir stimulu spēcinošs darbs. Esot saskarē ar tautas mākslu, latviešu un pasaules mākslinieku darbiem, rodas iespēja sajūst cilvēces bagātību, kura nav izmērāma.

Rezultāti un diskusija

Pedagoģiskais eksperiments deva iespēju pārbaudīt metodisko materiālu piemērotību mākslas elementu iesaistīšanai mācībās, veicinot skolēnu radošo aktivitāti. Skolēni 5. klasē informātikas stundās bija atsaucīgi pedagoģiskā eksperimenta dalībnieki – eksperimentālās grupas skolēni bija atvērti skolotāja idejām, spēja aizrautīgi iesaistīties ar mākslu saistītajās aktivitātēs, bet arī kontrolgrupas dalībnieki bija gana aizrautīgi mācību stundu dalībnieki.

Pedagoģiskā eksperimenta iznākums liecina par skolēnu darba radošas izpildes un mācību rezultātu paaugstināšanos mākslas ietekmē salīdzinājumā ar parasto mācību stundu, kurā mākslas elementi netiek izmantoti. Noslēguma darbā par prezentāciju lietotni eksperimentālās grupas skolēnu vērtējums bija augstāks nekā kontrolgrupas skolēniem, tomēr novērojams, ka abās grupās bija salīdzinoši zemāki vērtējumi (nesekmīgs vērtējums nebija nevienam skolēnam, zemākie eksperimentālās grupas skolēnu vērtējumi pielīdzināmi vidēji augstiem kontrolgrupas skolēnu vērtējumiem). Tātad savstarpējā salīdzinājumā pat zemākie eksperimentālās grupas skolēnu vērtējumi uzskatāmi par salīdzinoši augstiem.

Skolēni, kuri pārstāvēja eksperimentālo grupu prezentācijas aizstāvēja pārliecinošāk un brīvāk. Prezentāciju oriģinalitāte gan abās grupās bija līdzīga – arī kontrolgrupā bija vairāki radoši spilgti darbi, bet salīdzinoši mazāk. Tas liecina, ka radošums ir ne tikai veicināms – ir skolēni, kuri katru darbu veic radoši.

Aptaujas laikā, izmantojot anketēšanu, izdevās noskaidrot skolēnu domas par mākslas elementu iesaistīšanu stundās. Skolēni nebija nojautuši par pedagoģiskā eksperimenta norisi, jo tas notika dabiskos apstākļos – mācību procesā un viņi sastapās ar skolotāju, kas viņus agrāk nebija mācījusi.

Vairāku skolēnu atbildēs uz jautājumiem bija saskatāmas pretrunas – lai arī stundu norise skolēniem bija patikusi. Tas liecina, ka mākslas elementi stundās bija iekļāvušies tik organiski, ka skolēni tos tiešā veidā nepamanīja. Atsevišķo skolēnu pretrunīgie uzskati ir kā spogulis, kas ataino mūsdienu sabiedrību, kura ir attālinājusies no mākslas un vairs nesaskata tās patieso vērtību.

Lai izvērtētu metodiskos materiālus, tika veikts ekspertu vērtējums, kurā piedalījās trīs mākslas pārstāvji (teātra režisors, mākslas zinātnieks un deju kolektīva vadītājs) un divi pedagoģijas pārstāvji (mājturības un tehnoloģiju skolotājs un informātikas skolotājs). Eksperti izvērtēja mākslas elementu izmantojumu metodiskajos materiālos un skolēnu radošuma izpausmi, mācību stundās strādājot ar jaunajiem metodiskajiem materiāliem. Mākslu pārstāvošie eksperti īpašu uzmanību pievērta izmantotajiem mākslas elementiem, bet pedagoģiju pārstāvošie eksperti vairāk pievērsās metodisko materiālu atbilstībai stundu tēmām, mērķiem un uzdevumiem.

Profesionālās dienasgrāmatas rakstīšana rosināja vērot savu pedagoģisko darbību un objektīvi to izvērtēt. Pētījuma noslēgumā ieraksti profesionālajā dienasgrāmatā lasāmi kā noslēgts literārs darbs, kuram būtu nepieciešams turpinājums. Ierakstos saskatāma jauna skolotāja aizrautība, vēlme darīt, reizēm nedrošība par saviem spēkiem, bet pēc paveikta darba jauna aizrautība un gandarījums par paveikto.

Mākslas elementu iesaistīšana mājturības un tehnoloģiju un informātikas stundās garīgi bagātina jau pašu skolotāju. Skolotājs daļēji var uzskatīt sevi par vienu no pedagoģiskā eksperimenta dalībniekiem, jo, izstrādājot metodiskos materiālus iejūtas gan kontrolgrupas, gan eksperimentālās grupas dalībnieku statusā. Jau skolotājs izbauda, ka darbs ar mākslu nogurdina mazāk, lai arī darba materiālu sagatavošanā ir jāiegulda vairāk nekā metodiskajos materiālos bez mākslas elementiem.

Secinājumi

1. Māksla ne tikai nodrošina estētisku un emocionālu baudījumu, bet arī veicina skolēnus radošai darbībai – mākslinieka iedvesmas auglis rada veicinošus apstākļus skolēna radošām izpaušmēm.
2. Pedagoģiskajā literatūrā par skolēnu radošo aktivitāti (kreativitāti) akcentēta mākslas darbu radošā ietekme uz radīšanas procesu, kas rosina tā veicēju spējas patstāvīgi domāt un darboties.
3. Izstrādājot plānu, kā ieviest mākslas elementus mājturības un informātikas stundās, skolotājs ir motivēts detalizēti analizēt katras stundas tēmu – jaunrade prasa esošā iepazīšanu.
4. Skolēni 5. klasē ir atsaucīgi skolotāja jaunrades izpaušmēm un uz tām radoši reaģē. To var izraisīt vairāki faktori – skolēnu vecums, kurā vēl nav iestājusies vēlme noliegt apkārtējo, un nesena sākumskola, kad ar skolēniem tika strādāts radošāk nekā tas parasti notiek pamatskolā.
5. Pedagoģiskā eksperimenta laikā saskatāma skolēnu radošā aktivitāte, kas aktivizējas, tiklīdz rodas iespēja sevi izpaust.

Izmantotie informācijas avoti

1. Anspaks J. Mākslas pedagoģija. 1. daļa. Rīga: RaKa, 2004. 298 lpp.
2. Skujiņa V. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.

DACE KRONĪTE – SKOLOTĀJA, AUDZINĀTĀJA ETALONS

DACE KRONĪTE – TEACHERS, EDUCATORS BENCHMARK

Līga Patupa

Tehniskās fakultātes Mājas vide un informātika izglītībā 1. kursa studente

Anita Aizsila

Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: Assimilated Neretas Jāņa Jaunsudrabiņa high school of latvian language and literature teacher Dace Kronīte of teacher benchmark.

Atslēgas vārdi: skolotājs, paraugs, etalons.

Ievads

Vispārējās vidējās izglītības programmas mērķi – nodrošināt izglītojamo ar zināšanām un prasmēm, kas ir nepieciešamas personiskai izaugsmei un attīstībai, pilsoniskai līdzdalībai, nodarbinātībai, sociālajai integrācijai un izglītības turpināšanai; izkopt izglītojamā prasmi patstāvīgi mācīties un pilnveidoties, motivēt apzinātai karjeras izvēlei. Mans darba uzdevums ir pierādīt, ka Neretas Jāņa Jaunsudrabiņa vidusskolas latviešu valodas un literatūras skolotāja un 11. klases audzinātāja Dace Kronīte atbilst skolotājas, audzinātājas paraugam.

Pedagoģijas vēsture vēsta, ka skolotājiem jābūt laipniem, jānodrošina miers, satiecība, savstarpējā sapratne skolā. Skola ir tā vieta, kur skolēns var atpūsties. Skolotājs ir dzīves pieredzējis cilvēks, kas ir apveltīts ar labu dvēseli un vislabākajiem nolūkiem veidot pasauli labāku, jo cilvēka pirmais audzinātājs ir ģimene, bet drīz ir vien skolotājs pārņem šo lomu [9].

Skolas valsts noteiktā mācību programma ir pamats skolotāja darba struktūrai, to pedagoģe analizē, izvēloties atbilstošas mācību metodes, un izstrādā savu plānu, izvirzot mērķus, galvenos uzdevumus [9].

Secinājumi par mācību metodiskā darba sasniegumiem ir ļoti labi vērojami pēc viņas audzēkņu teicamajiem rezultātiem konkursos, mācību olimpiādēs [7] un zinātniski pētnieciskajos darbos [8], kuru rezultāti ir no atzinības rajonā/starptautiskā līdž galvenajai godalgai – 1. vietai Zemgales reģionālajā skolēnu zinātniski pētniecisko darbu konferencē – konkursā [4], 2. vietai ZPD valstī [6].

Regulāri organizēti klases saliedēšanas pasākumi veicina skolēnu savstarpējo cieņu un veido veiksmīgu audzinātājas, skolotāju, audzēkņu un viņu vecāku sadarbību mācību procesā un ārpusstundu darbā. Ekskursijas jābūt daudzveidīgas ar izglītojošu, motivējošu un izklaides raksturu. Neretas J. Jaunsudrabiņa vidusskola 2010./2011. m.g. uzsāka Eiropas Savienības Mūzizglītības programmas Comenius apakšprogrammas aktivitātes „Comenius skolu divpusējās partnerības” projektu „The applicability of the school subjects in the students real life” [5], kuras ietvaros no 17. marta līdz 27. martam tika organizēts brauciens uz Slovēniju, kurā piedalījās arī sk. Dace Kronīte ar savu audzināmo 11. klasi.

Materiāli un metodes

Pētījumā izmantota skolas dokumentu analīze, anketēšana, pārrunas ar skolotājiem, personiskās pieredzes un viedokļa refleksija.

Rezultāti un diskusija

Pētījumā anketas aizpildīja 11. klases skolēnu vecāki (11 respondenti) un 15 skolēni, atbildot uz 7 jautājumiem. Atbildot par skolotājas raksturīgām īpašībām, var konstatēt, ka skolotāja ir draudzīga, kā vienaudzis, saglabājot autoritāti skolēnu acīs, dažkārt kā mamma, klasē atmosfēra ir sirsnīga, patīkama, starprīžos skolēni labprāt iet uz savu klasi un tur pavada laiku starp stundām. Audzēkņi apstiprina, ka stundas ir kārtīgi izplānotas un ir ieguldīts daudz darba tā kvalitātē. Skolotāja un audzinātāja ļoti palīdz ar padomu, strādā precīzi, iesaistot klasi, piedalās ārpusstundas aktivitātēs un konkursos. Viena skolniece, iedvesmojoties no skolotājas D. Kronītes, ir nolēmusi savus nākotnes plānus saistīt ar latviešu valodu. Skolotāja ir vadījusi zinātniski pētniecisko darbu, un skolniece sev ir ieguvusi valsts finansētu budžeta vietu Daugavpils Universitātē [1]. Divas trešdaļas skolēnu uzskata,

ka viņu audzinātāja varētu būt paraugs, bet viena trešā daļa uzskata – daļēji, akcentējot dažus trūkumus.

Vecāki anketās pauž viedokli, ka ir ļoti informēti par skolēnu skolas gaitām gan vecāku sapulcēs, gan izmantojot elektroniskos, mobilos saziņas līdzekļus, un atzīst, ka D. Kronīte iegulda ļoti lielu darbu skolēnu attīstības veicināšanā.

Runājot ar skolotāju, ir jūtama darba mīlestība. Pati skolotāja atzīst, ka lielāko daļu laika aizņem darbs ar skolēniem. Viņasprāt, skolotājas darbs nav process, kurā, izdarījis vienu darbu, vari laiku atpūsties, bet gan rodas jauni darbi, jaunas idejas, lai maksimāli realizētu un papildinātu darbu skolā.

Mūsdienās civilizācija progresē ļoti ātri, tāpēc arī skolotājam ir jāpilnveidojas, lai izprastu un audzinātu jauno paaudzi. Skolotājs ir tā persona, kas pilnveido sevi ne tikai ar obligāto augstskolas izglītību, bet arī ar mūžizglītību. Skolotāja D. Kronīte sava pedagoģiskā darba stāža laikā (27 gadi) ir maksimāli attīstījusi savas metodes, zināšanas darbam, ieguvusi Starptautisko Luda Bērziņa prēmiju un balvu par metodisko izstrādni latviešu literatūras metodikā, ar 28.05.2010. rīkojumu piešķirta 3. kvalitātes pakāpe [2] un piedalījies tālākizglītības kursos un starptautiskajos projektos, tāpēc viņa ir pamats un piemērs, kā papildināt darba metodes un stimulēt sevi sasniegt vēl augstākus mērķus [2].

Liela uzņēmība, pacietība un pūles ir tā psiholoģiskā darba pamats, kas jāiegulda, strādājot ar bērniem ar īpašām vajadzībām.

Secinājumi

1. Mans vērtējums – skolotāja D. Kronīte savu darbu ir padarījusi par dzīvesveidu, to nepārtraukti pilnveido, tādējādi stimulējot un iedvesmojot skolēnus.
2. Skolēniem un audzinātājam ir savstarpējs atbalsts. Ir veiksmīga audzinātājas, skolotāju, skolēnu un viņu vecāku sadarbība mācību procesā un ārpusstundu darbā.
3. Skolotājas D. Kronītes mācību metodika ir ļoti daudzveidīga, atbilst valsts noteiktajam mācību standartam un programmai, skolēni pilnvērtīgi saņem zināšanas.

Izmantotie informācijas avoti

1. Daugavpils Universitātes skolēnu zinātniski pētniecisko darbu konkursa „Ceļā uz zinātni” laureāti. http://du.lv/files/0000/3952/laureatu_sarakst_CUZ_2011.pdf – Resurss skatīts 2011. gada 17. aprīlī.
2. ESF projekts „Pedagogu konkurētspējas veicināšana izglītības sistēmas optimizācijas apstākļos” (novērtēšanas periods no 2006. g. 1. septembra līdz 2009. g. 31. augustam) „Neretas Jāņa Jaunsudrabiņa vidusskolas skolotājas Daces Kronītes portfolio”
3. Gads Luda Bērziņa zīmē. Izglītība un Kultūra. 28.09.2000.
4. Konkursa laureāti. <http://www.llu.lv/getfile.php?id=30317#272,2>, Latviešu valodniecības sekcija. – Resurss skatīts 2011. gada 17. aprīlī.
5. Latvian team teachers – Dace Kronite. <http://sites.google.com/site/schoolsubjectsinreallife/latvian-team---teachers/ruta-aukspole> – Resurss skatīts 2011. gada 17. aprīlī.
6. Latvijas 31. skolēnu zinātniskās konferences rezultāti. <http://zdk.miga.lv/2007/zdk2007-final2.pdf> – Resurss skatīts 2011. gada 17. aprīlī.
7. Neretas Jāņa Jaunsudrabiņa vidusskola, mācību olimpiādes. http://www.neretasskola.lv/?page_id=85 – Resurss skatīts 2011. gada 17. aprīlī.
8. Neretas Jāņa Jaunsudrabiņa vidusskola, projekti. http://www.neretasskola.lv/?page_id=46 – Resurss skatīts 2011. gada 17. aprīlī.
9. Žukovs L. „Pedagoģijas vēture pamatkurs” (1999. g.), Raka.

MĀCĪŠANĀS GRŪTĪBAS PAMATSKOLĀ LEARNING DIFFICULTIES AT PRIMARY SCHOOLS

Sintija Roga

Tehniskās fakultātes Mājas vide un vizuālā māksla izglītībā 2. kursa studente

Anita Aizsila

Zinātniskā vadītāja, asoc. profesore, Dr.paed.

Abstract: My research paper discusses learning difficulties at primary schools. There is closer look as well at the types of the types of learning difficulties at primary schools and psychological consequences. The aim of the term paper is to research learning difficulties at primary schools. The methods of the term paper include theoretical analysis and synthesis, analysis of pedagogical and psychological literature and assessment, study of methodical literature. There was used as well empirical method – a questionnaire.

Atslēgas vārdi: mācīšanās grūtības, psiholoģiskās sekas, pedagoģija.

Ievads

Zinātniskā konferencē raksta tematu izvēlējās tāpēc, ka, manuprāt, tā ir interesanta un aktuāla tēma. Vispārizglītojošās skolās gandrīz katrā klasē ir skolēni ar mācīšanās grūtībām. Bezpalīdzīgi ir arī skolotāji, jo ierastās pedagoģiskās metodes un paņēmieni nav piemēroti skolēniem ar mācīšanās grūtībām. Zinātniskais darbs piedāvā informāciju studentiem, topošajiem skolotājiem, izpratni par mācīšanās grūtību jēdzienu, mācību grūtību veidiem, mācību grūtību psiholoģiskajām sekām, mācīšanās grūtībām pamatskolā un kādi mācību priekšmeti skolēniem pamatskolā visvairāk sagādā grūtības.

Pētījuma objekts: mācīšanās grūtības pamatskolā.

Pētījuma priekšmets: mācīšanās grūtību psiholoģiskās sekas.

Darba mērķis: noteikti mācību grūtību veidi pamatskolā.

Pētījuma jautājums: kādi mācību priekšmeti pamatskolā skolēniem visvairāk sagādā grūtības?

Darba uzdevumi:

- studēt, analizēt un izvērtēt zinātnisko literatūru par pētāmo problēmu;
- balstoties uz psiholoģijas un pedagoģijas atziņām, izstrādāt darba pamatojumu par mācīšanās grūtību psiholoģiskiem aspektiem.

Metodes un materiāli

Zinātniskajā rakstā izmantotas teorētiskās pētīšanas metodes – pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras analīze un izvērtējums. Pētīti normatīvie dokumenti un pamatskolas izglītības standarts. Iepazīta metodiskā literatūra.

Datu ieguvei izmantota aptaujas metode ar autores izveidotu anketas palīdzību. Veikts iegūto datu matemātiskais aprēķins. Pētījuma bāze ir Jelgavas novada x pamatskola. Pētījumā piedalījās 15 respondenti.

Mācīšanās grūtības teorētiskais skaidrojums

Mācīšanās grūtības izpaužas kā pazeminātas skolēnu spējas saklausīt, domāt, lasīt, runāt, rakstīt, ievērot pareizrakstību vai izdarīt matemātiskus aprēķinus. Skolēns var būt apdāvināts citās jomās, taču sekmes skolā dažos mācību priekšmetos ir viduvējas pamata prasmju apgrūtinātas apguves dēļ. Līdz ar to skolēna spējas tiek vērtētas kā vājas.

Skolēni ar mācīšanās traucējumiem sastāda apmēram desmito daļu no visa skolēnu kopskaita, un ļoti bieži tradicionālajā mācīšanas procesā viņi jūtas kā zaudētāji. Mācīšanās grūtības saistīti ar uztveres traucējumiem, smadzeņu bojājumiem, minimālu smadzeņu disfunkciju, disleksiju, ar attīstību saistītu afāziju (agrīni smagi valodas traucējumi) [1].

Mācīšanās grūtību jēdziens

Jēdziens *mācīšanās grūtības* bieži tiek lietots kā sinonīms – mācīšanās traucējumiem. Pasaulē nepastāv vienota mācīšanās traucējumu definīcija. ASV un Kanādā ar jēdzienu „mācīšanās traucējumi” (*learning disability*) parasti saprot traucējumus, kas skar dažādas akadēmiskās prasmes un to apgūšanu, ietverot spēju rakstīt, lasīt, runāt, klausīties, domāt vai apstrādāt informāciju. Turpretī Anglijā ar šo jēdzienu saprot vēl plašāka spektra traucējumus, ietverot garīgu atpalcību visās tās pakāpēs [2].

Mācību grūtību veidi

Vizuālās uztveres traucējumi. Skolēniem ar vizuālās uztveres traucējumiem ir grūti saprast to, ko viņi saredz. Traucējumi saistās nevis ar redzi, bet ar to veidu, kādā smadzenes apstrādā redzes informāciju. Minētiem skolēniem ir grūti pazīt, izkārtot, interpretēt un/vai atcerēties vizuālos tēlus. Tādēļ viņiem ir grūti saprast visu to spektru, kuru veido rakstiskie simboli un attēli.

Vizuālās uztveres traucējumi bieži ir ļoti smalki, tādēļ tos parasti nepamana līdz tam brīdim, kad skolēnam skolā sāk rasties grūtības.

Vizuālās uztveres traucējumus parasti izraisa galvas smadzeņu labās puslodes garozas apvidu pavājinātas funkcijas, un skolēniem ar šāda veida traucējumu var parādīties arī citi smadzeņu labās puslodes defekti [5, 37. – 41. lpp.].

Valodu signālu apstrādes traucējumi. No kopējā skaita ar mācīšanās traucējumiem visvairāk ir to skolēni, kuriem ir grūtības ar valodas signālu apstrādi. Grūtības var sasaistīt ar ikvienu valodas aspektu: ar vārdu pareizu saklausīšanu, ar to nozīmes izpratni, ar verbālo materiālo atcerēšanos un ar pārliecinošu sazināšanos. Grūtības skolēniem sākas jau ar runāto vārdu. Minētās grūtības parasti traucē lasīšanu un/vai rakstīšanu. Traucējumi var būt gan pavisam viegli, gan ļoti smagi.

Lai gan valodas apstrādes traucējumi uzskatami par pastāvīgu defektu, dažreiz skolēnu attīstībā vēlāk rodas „izrāviens”, un iestājas ievērojams uzlabojums [5, 42. – 48. lpp.].

Stiko kustību traucējumi. Cilvēki, kuriem ir sīko kustību traucējumi, pilnībā nespēj kontrolēt roku sīkos muskuļus, bet šis traucējums neietekmē intelektuālo attīstību, taču traucē izpildīt skolas uzdevumus, jo vājina spēju izteikties rakstiski. Skolēniem, kuriem ir šādi traucējumi nespēj rakstīt glīti, lai kā viņi censtos.

Skolēniem ar sīko kustību defektiem grūtības sagādā daudzi uzdevumi skolā. Grūts ir tas, kas saistās ar rakstīšanu vai zīmēšanu [5, 51. – 56. lpp.].

Mācīšanās grūtību psiholoģiskās sekas

Intereses zudums par mācīšanos. Skolēniem ar mācīšanās traucējumiem ļoti bieži rodas nepatika pret priekšmetiem, kur nepieciešams risināt sarežģītus uzdevumus, pētījumus un rakstīšanu, jo šajās sfērās vairumam skolēnu ar informācijas apstrādes traucējumiem rodas grūtības.

Intereses zudumu par mācīšanos var radīt ne vien mācīšanās traucējumi, bet arī citi cēloņi. Mācīšanās entuziasmu var mazināt gan ģimenes problēmas un veselības traucējumi, gan neprasmīgs skolotājs un nepiemērots mācību saturs. Interesu zudums par mācībām var būt gan pēkšņs, gan pakāpenisks. Ja skolēnam mācīšanās vairs nesagādā prieku un viņš sācis no tām izvairīties, atjaunot mācīšanās intereses un motivāciju būs ļoti grūti.

Pastāvīgas sūdzības, ka uzdevumi ir pārāk grūti. Skolēni ar mācīšanās traucējumiem bieži sūdzas, ka daži priekšmeti „iet pāri viņu saprašanai”. Šādām sūdzībām nekavējoties jāpievērš uzmanība, jo skolēni, kas nespēj pildīt uzdoto, drīz vien zaudē pārliecību par savām spējām un pārstāj censties mācīties.

Zudis lepnums par izpildītu uzdevumu. Skolēni ar mācīšanās traucējumiem bieži kaunas par saviem rakstu darbiem, jo tie mēdz būt nekārtīgi, nepabeigti ar zemu skolotāja vērtējumu. Vecākiem ir pamats raizēties, ja skolēni pārtrauc rādīt viņiem savus izpildītos darbus [5, 63. – 64. lpp.].

Mācīšanās traucējumu pazīme ir sliktas sekmes – skolēnam skolā vienkārši neveicas tā, kā varētu gaidīt, ņemot vērā viņa intelektu, veselību un iespējas.

Mācīšanās traucējumi bieži mēdz parādīties zināmos mācību procesa „stresa punktos”. Ja skolēnam, piemēram, ir vieglas grūtības ar informācijas apstrādi, viņš var apmierinoši iemācīties lasīt, taču apmēram ceturtajā klasē viņam var rasties grūtības mācībās, jo šai laikā parasti strauji palielinās prasība saprast izlasīto.

Pašpārliecības un pašcieņas zudums. Pašpārliecības un pašcieņas zudums, iespējams, ir visbiežāk sastopamās mācīšanās traucējumu blakusparādības. Skolēni pārāk bieži par grūtībām, kas saistīs ar mācīšanās traucējumiem (zems sekmju līmenis skolā, nespēja piepildīt vecāku cerībām, klases biedru nopēlumu vaino sevi, jo uzskata, ka ir neveiksminieki viņi domā, ka nevar nevienam patikt, jo viņiem nav savas kompānijas un draugu [5., 71. – 73. lpp.].

Rezultāti un diskusija

Rakstā analizēju galvenās pamatskolas skolēniem sastopamās mācīšanās grūtības.

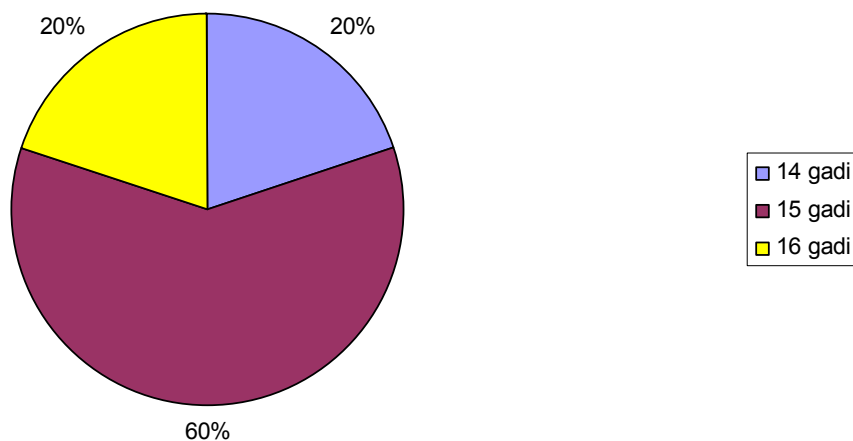
Disleksija ir specifisks lasīšanas procesa traucējums, kam ir neirobioloģiska izcelsme. Skolēniem ar disleksiju ir grūti sapludināt vārdus zilbēs, zilbes vārdos, precīzi un/vai ātri lasīt. Skolēniem ar disleksiju parasti ir arī grūtības rakstīt – viņi izlaiž burtus, jauc to kārtību, jauc vārda skaņu un zilbju sastāvu. Tomēr – neatkarīgi no tā, vai tas ir specifisks vai nespecifisks traucējums, tā ir objektīva problēma (nevis cilvēka izvēle), un viņam pilnvērtīgai izglītībai un profesionālajai izaugsmei ir nepieciešami atbalsta pasākumi.

Dispraksija ir traucējums, kas ietekmē runas plānošanu un izteikumu veidošanu. Minētais traucējums ietekmē spēju veikt kustības ar žokli, lūpām un mēli, kas vajadzīgs, lai veidotu skaņas. Šāds skolēns labprātāk klausās, ko viņam saka, nekā pats kaut ko izsaka; agrā bērnībā viņam ir ļoti ierobežots skaņu daudzums, kā arī ierobežots līdzskaņu krājums un kļūdas patskaņu veidošanā; skolēns pārmērīgi izmanto žestus, runu imitē tieši, mazāk improvizē un izsaka vārdus.

Rakstīšanas grūtības. Nereti skolēniem ar mācīšanās traucējumiem ir grūtības kaut ko uzrakstīt, turklāt vēl skaidrā rokrakstā. Savukārt skolēni ar atmiņas traucējumiem bieži neatceras, ko viņi raksta. Rakstīšanas grūtības iespējams diagnosticēt, salīdzinot dažādu skolēnu darbus. Disgrāfija ir daļēja spēja vai pilnīga nespēja atcerēties, kā rokrakstā jāveido noteikti alfabēta vai aritmētiskie simboli. Disgrāfija bieži saistīta ar disleksiju [3].

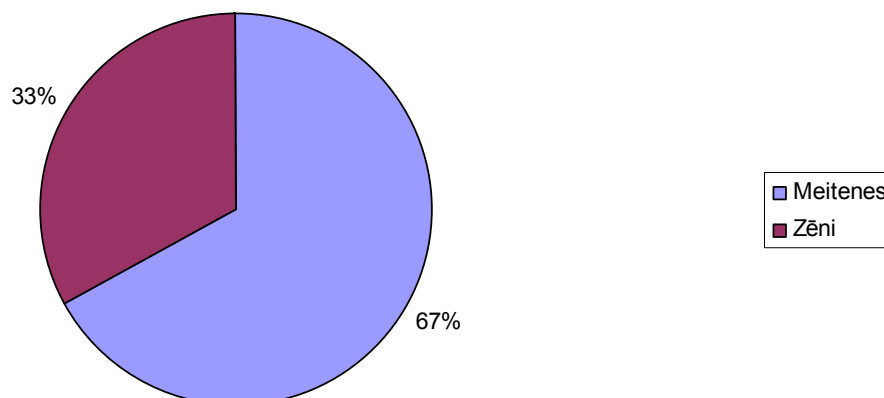
Diskalkulija. Matemātiskās apguves traucējumi un tos var noteikt, ja ir lielas atšķirības starp skolēna vispārējo sekmju līmeni un sekmēm matemātikā. Diskalkulija ir mācīšanās traucējumu veids, kas ietekmē personas spēju saprast un/vai manipulēt ar cipariem (īpašas grūtības ar matemātiku, laiku, mērvienībām). Šādā gadījumā var palīdzēt, izmantojot modelēšanas paņēmieni un parādot skolēnam, kā var attīstīt pašmācības prasmes. Skolotājs var arī mācīt skolēnam, kā viņš pats var attīstīt interesi par pašmācības paņēmieniem un vingrinājumiem. Piemēram, skolēns skaļi paskaidro, kā viņš risinātu kādu matemātikas uzdevumu, pirms viņš to patiešām dara [1].

Apkopojot aptaujas rezultātā iegūtos datus, izveidoju attēlus, kuros uzskatāmi analizēti svarīgākie rezultāti.

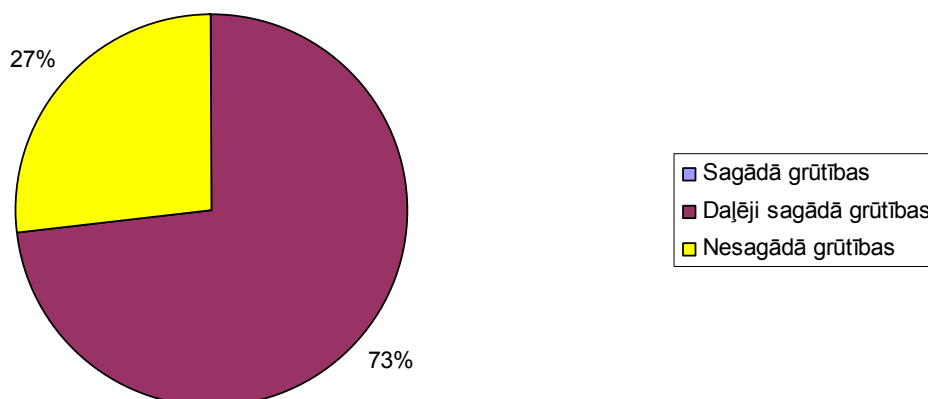
1. att. Skolēnu sadalījums pēc vecuma grupām

Aptaujā piedalījās skolēni no 14 līdz 16 gadu vecumam.

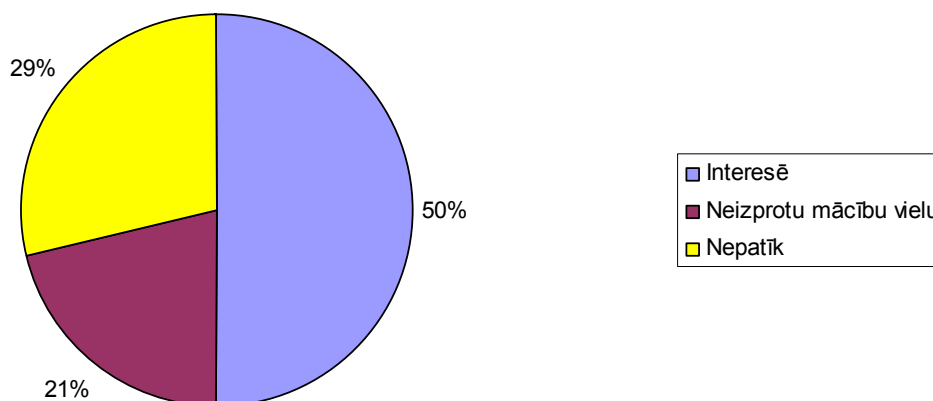
2. att. Skolēnu sadalījums pēc dzimuma

Zinātniski pētnieciskā darba autore secina, ka 67% anketēto respondentu ir meitenes, bet 33% respondentu ir zēni. Lielākā daļa 9. klasē ir meitenes.

3. att. Skolēnu mācību uzdevumu apguve algebrā

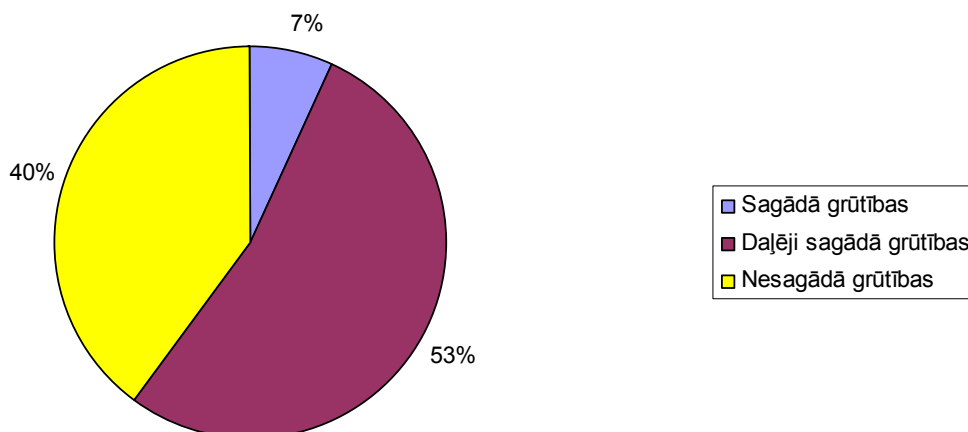
Pēc iegūtiem datiem var secināt, ka 73% respondentu daļēji sagādā mācību grūtības algebrā, taču nesagādā grūtības veikt mācību uzdevumus algebrā 27% no respondentiem.

4. att. Mācību vielas apguves pamatojums algebrā

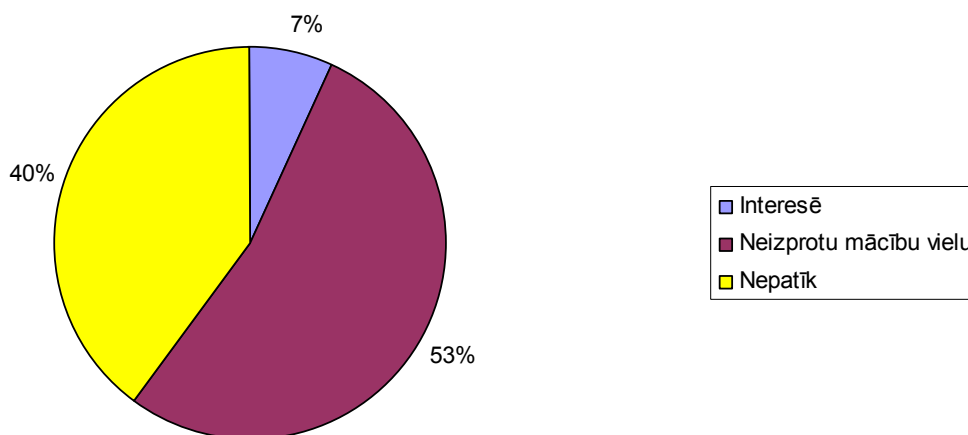
Attēlā redzams, ka 50% respondentu interesē mācību priekšmets, kaut gan ir respondenti, kuri neizprot mācību priekšmetu vielu. 29% respondentu uzskata, ka nepatīk pats priekšmets un 21% respondentu uzskata, ka neizprot mācību vielu.

Secinu, ka daļai respondentu sagādā grūtības veikt mācību uzdevumus algebrā, taču skolēniem interesē mācību priekšmets. Skolēniem grūtības sagādā datu matemātiskā apstrāde.

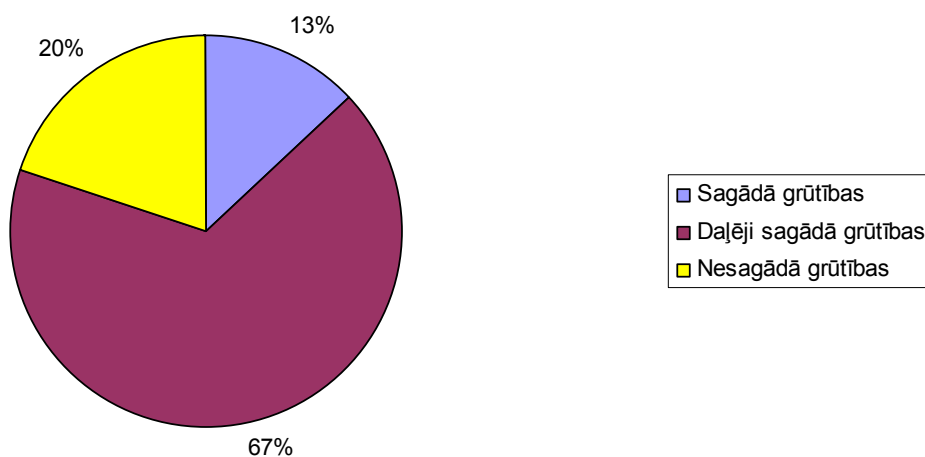
5. att. Skolēnu mācību uzdevumu apguve ģeometrijā

Pētot skolēnu zināšanu apguvi ģeometrijā secinu, ka 53% respondentu daļēji sagādā grūtības ģeometrijas apguve, sagādā grūtības 7% respondentu, un nesagādā veikt mācību uzdevumus ģeometrijā 40% respondentu.

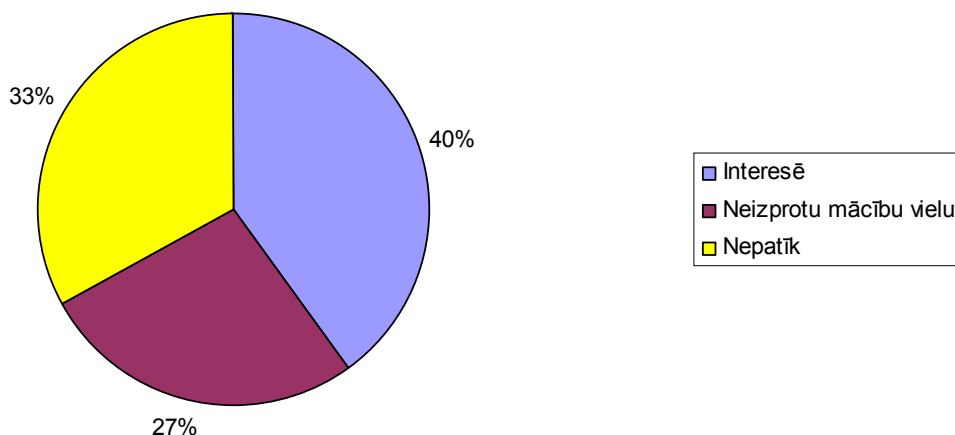
6. att. Mācību vielas apguves pamatojums ģeometrija

Pētot atbildes pamatojumu secinu, ka 53% respondentu neizprot mācību vielu, nepatīk 40% respondentu, un interesē mācību priekšmets tikai 7% respondentu. Skolēniem sagādā grūtības izprast mācību vielu.

7. att. Skolēnu mācību uzdevumu apguve fizikā

Skolēnu atbildes par fizikas uzdevumu veikšanu liecina, ka 67% respondentu daļēji sagādā grūtības fizikas uzdevumi, nesagādā grūtības 20% respondentu, un nopietnas grūtības veikt mācību uzdevumus fizikā ir 13% respondentu.

8. att. Mācību vielas apguves pamatojums fizikā

Pētot atbildes pamatojumu fizikā secinu, ka 40% respondentu interesē mācību viela, neizprot mācību vielu 27% respondentu un nepatīk 33% respondentu. Var secināt, ka skolēniem interese ir par mācību priekšmetu, bet tomēr ir vielas neizpratne .

Secinājumi

1. Lielākai daļai skolēnu sagādā problēmas datu matemātiskā apstrāde, kaut gan viņiem interesē priekšmeti, kur ir jāpielieto datu matemātiskā apstrādē. Psihologi norāda, ka skolēniem minētā vecuma posmā (14-16 gadi) psihē ir konstatējama „neproporcionalitāte” – tas nozīmē, ka katrs pusaudzis attīstās savā tempā un nebūt ne visi pusaudži attīstās vienādi.
2. Skolēniem, kuriem mācību priekšmeta apguve sagādā daļēji grūtības, jo viņi neizprot mācību vielu. Tas nozīmē, ka skolēniem ir interese par mācību priekšmetu, taču grūtības ir matemātiskā apstrādē, izpratnē vai vizuāli telpiskā domāšanā.
3. Skolēniem tie mācību priekšmeti, kuri nesagādā apguves grūtības vienmēr rada lielāku interesi.
4. Skolotājiem vajadzētu diferencēt pēc iespējas dažādākus mācību uzdevumus, atbilstoši konkrētā skolēna spējām, lai skolēni varētu atbilstoši savam zināšanu līmenim tos izpildīt un nezaudētu interesi un motivāciju par mācību priekšmetu.

Izmantotie informācijas avoti

1. Bērns slikti mācās. Viņš negrib vai nevar? [tiešsaiste] [skatīts 15.04.2011.]. Pieejams: <http://www.mammamunteti.lv/articles/1279/berns-slikti-macas-vins-negrib-vai-nevar/>
2. Jēdziens mācīšanās grūtības. [tiešsaiste] [skatīts 15.04.2011.]. Pieejams: http://www.vitality.lv/ru/%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%8C%D0%B8/19/maci_sanas_traucejumi_ka_palidzet_bernam_kam_macisanas_sagada_grutibas/
3. Kas ir disleksija? [tiešsaite] [skatīts 15.04.2011.]. Pieejams: http://www.disleksija.lv/kas_ir_disleksija.htm
4. Psihologija ģimenē. Rīga: Zvaigzne, 2000, 172 lpp.
5. Smita K., Strika L. Mācīšanās traucējumi: no A līdz Z. Rīga: RaKa, 1998, 380 lpp.